

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Liis-Marii Mandel

**LAPSE OSALEMINE KODUSTES MAJAPIDAMISTÖÖDES 6. KLASSI
ÕPILASTE HINNANGUL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Dagmar Kutsar

Tartu 2013

„Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.“

Liis-Marii Mandel

26.05.2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
Kasutatud lühendite loetelu	8
I PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE	9
1.1 Laps kui aktiivne tegutseja	9
1.2 Laps ja töö	9
1.2.1 Töö tähendus	10
1.2.2 Laste töö ajalugu.....	11
1.3 Lapse töötamine kodus	12
1.3.1 Levinumad põhjused kodus töötamiseks.....	12
1.3.2 Kodune majapidamistöo- kahjulik või mittekahjulik	13
1.3.3 Kodune majapidamistöo- raske või kerge	14
1.3.4 Kodune majapidamistöo- tasustatud või tasustamata.....	14
1.4 Lapse kodus töötamist mõjutavad tegurid	16
1.4.1 Soolised erinevused töö tegemisel.....	16
1.4.2 Vanemate mõju lapse kodus töötamisele.....	17
1.5 Kodus töötamise mõju lapsele	18
1.5.1 Lapse töötamine kui lapse väärkohtlemine	19
1.6 Lapse töö ja lapse õigused	21
1.6.1 Tööga seotud lapse õigused.....	22
1.6.2 Probleem lapse õiguste arvestamisega	24
1.7 Varasemad uuringud Eestis laste kodus töötamise kohta.....	24
1.8 Probleemipüstitus	25
II PEATÜKK: EMPIIRILISE UURIMUSE METOODIKA	27
2.1 Metodoloogia valik.....	27
2.2 Andmekogumismeetod.....	27
2.3 Valim ja respondentide valiku kriteeriumid	28
2.4 Uurimuse eetiline aspekt	29
2.5 Uurimuse käik	30
2.6 Analüüsimeetod.....	31

III PEATÜKK: TULEMUSED	32
3.1 Laste tööd kodus ja nende tegemise sagedus.....	32
3.1.1 Tööde tegemise sagedus	32
3.1.2 Soolised erinevused tööde tegemisel.....	34
3.1.3 Kodus töötamisele kuluv aeg.....	35
3.1.4 Töö tegemine üksi või kellegagi koos	36
3.1.5 Töö raskus	36
3.1.6 Töö eakohasus	37
3.1.7 Töö tegemise meeldivus. Meeldivad ja ebameeldivad tööd.....	38
3.2 Laste kodus töötamise põhjused	39
3.2.1 Koduste tööde andja	39
3.2.2 Laste võimalus endale ise kodus töid valida	39
3.2.3 Luba töid teha	40
3.2.4 Põhjused kodus töötamiseks.....	41
3.3 Laste tunnustamine töötegemise eest	42
3.4 Töötegemise mõju lastele	44
3.4.1. Laste ajakasutus	44
3.4.2 Koolist puudumine töötegemise tõttu.....	45
3.4.3 Muud töötegemise mõjud	45
3.4.4 Töötegemise kasulikkus ja kahjulikkus.....	46
3.5 Õigus ja õigus.....	46
3.5.1 Laste arvamus töö tegemise hulgast	46
3.5.2 Vanemate õigus lapsele töid jagada.....	48
3.5.3 Laps tulevase lapsevanemana.....	49
3.5.4 Laste arvamus lastekaitse seadusest	50
3.6 Laste lisakommentaaris.....	51
IV PEATÜKK: ARUTELU.....	52
KOKKUVÕTE	56
Kasutatud kirjandus	57
LISAD	62
Lisa 1. Koostatud ankeet	62

ABSTRACT

Child participation in household chores: perspectives of 6th grade students

The aim of the given paper is to have an overview about child participation in household chores from their own perspective. The current original study of 149 children aged 12- 13 living in Tartu and Tartu county was carried out by the author of the current paper. Children were asked whether the obligation to help out at home is perceived as fair or not and whether they felt discriminated by the law governing the work of a child in home and the occurrence of child abuse associated with work. Different aspects of children's chores were examined, such as factors that may influence their involvement, the quantity and reasons behind doing the chores and impact on a child's daily life. The study applies new paradigm of understanding children and childhoods by Qvortrup (1991), James and Prout (1990; in Morrow, 2005) and others.

The main results are as follows:

- Most of the children are doing age- appropriate household chores.
- Doing household chores is perceived as fair by most of the children.
- Child abuses association with household chores is found to be low.
- Laws governing the obligation to help with the chores are considered to be fair.

Social workers working with children and families could benefit from this study. It helps to understand children participation in household chores as well as the background of child right violations and child abuse pertaining to household chores. Also, school social workers might be interested in the results as a noticeable connection was found between childhood chores and truancy, as well as bad grades.

SISSEJUHATUS

Kõik lapsed töötavad. Nad on seda alati teinud ja teevad ka edaspidi. (Qvortrup, 1991: 25) Muutunud on aga käsitus lapsest ja lapse tehtavatest töödest. Traditsiooniliselt on last vaadatud passiivsena, kuid üha rohkem on hakanud levima mõte aktiivsest lapsest (Corsaro, 1997a; Qvortrup, 1996), keda tuleb väärtustada tema antud vanuses ning hinnata tema panust ühiskonda nii praegu kui ka tulevikus. Selline lapsest mõtlemise muudatus on tingitud muutuse ka lapse ja lapseõlve uurimises. Varasemalt on laste kohta küsitud vanematelt, kuna vaid täiskasvanuid on peetud vastamiseks piisavalt kompetentseteks ja usaldusväärseteks infoallikateks, kuid nüüd peetakse vajalikuks lapse hääl kuuldavaks teha, sest uurijad (nt Casas, 2011) on tõdenud, et keegi ei oska lapse mõtetest, tunnetest ja hoiakutest paremini rääkida kui laps ise. Sellepärast on ka käesolevas töös lähtutud lapse perspektiivist.

Läbi ajaloo on väärtustatud erinevaid lapse töid. Tänapäeval rõhutatakse rohkem lapse koolitööde tähtsust (Karu jt., 2012b) ning lapse kodus tehtavad majapidamistööd jäävad paljudel kahe silma vahele, kuna neid peetakse iseenesestmõistetavaks. Ka seadustes on lapse kohustusena kirjas kodus vanemate aitamine (Eesti Vabariigi lastekaitse seadus, 1992; Perekonnaseadus, 2009). Probleem tekib aga siis, kui lapse õigused seejuures jäävad kodus tähelepanuta ning lapsed tunnevad end kas vanemate või seaduste poolt diskrimineeritult või esineb lapse väärkohtlemist tööga.

Sellest tulenevalt ongi minu töö eesmärgiks välja selgitada laste hinnangud kodus tehtavale tööle. Selleks koostas ankeedi, millele vastas Tartu linnas ja maakonnas 149 last kuuendatest klassidest. Küsisin kodus tehtavate tööde kohta ning püüdsin välja selgitada, kas laste hinnangul teevad nad kodus eakohaseid töid, milline mõju on töodel laste igapäevaelule, kuidas nad ise suhtuvad lapse kohustusse kodus töödega vanemaid aidata ning kas esineb kodus tööga väärkohtlemist.

Antud teemat on vajalik uurida, kuna laste häält pole sellel teemal palju kuulda olnud. Leidsin, et selle uurimuse kaudu saavad nad selleks võimaluse.

Teema valikul oli minu jaoks oluline selle seos laste uurimisega, kuna soovin lastega ka tulevikus töötada. Laste töötamise kohta uurimise huvi tuli aga eelarvamustest, mis teemaga seoses levivad. Enne uurimuse alustamist olin ka mina arvamusel, et lastele ei meeldi kodus töötada ning nad ei pea lapse kohustust töötada õiglaseks.

Töö koosneb neljast peatükist. Esimeses, teoreetilises osas esitan ülevaate laste kodus töötamise ajaloo, mõiste, põhjuste, mõjude, väärkohtlemise ning õiguste kohta. Teises peatükis esitan uurimuse metoodika. Kolmandas tulemused ning neljandas arutlen huvipakkuvamate leidude üle.

Käesolev bakalaureusetöö on valminud tänu juhendaja Dagmar Kutsari nõuannetele, motiveerimisele ja suurele toetusele. Täna ankeedile vastanud lapsed nende koostöövalmiduse ja asjalikkuse eest.

Kasutatud lühendite loetelu

ILO- Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (The International Labour Office kodulehekül, 2013)

LaKS- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus (RT 1992, 28, 370)

Laps- kuni 18-aastane inimene (RT 1992, 28, 370)

LÕK- Lapse õiguste konventsioon (RT 1991, II, 16, 56)

I PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Laps kui aktiivne tegutseja

Mõistetele „laps“ ja „lapsepõlv“ on ajaloos antud palju erinevaid tähendusi. Varasemalt on last vaadatud passiivsena ehk et laps ei osale aktiivselt ühiskonnaelus (Corsaro, 1997a). Ühel Rootsi ballaadil on sõnad: „*Lapsed on inimesed ja nad elavad võõras maailmas*“, mis Qvortrup'i arvates (1996: 109) viitab mõttele, et lapsed pole tegelikult ühiskonnaliikmed seni, kuni saavad loa „päris maailma“, mis juhtub siis, kui teenitakse oma esimene palk. See peegeldab hästi lapses tuleviku täiskasvanu nägemist, keda peab lapsepõlves õpetama ja tulevikuks ette valmistama. Lapse väärtust nähakse alles tuleviku täiskasvanuna, kui ta töötegemisega ühiskonnale kasu toob.

Corsaro (1997a) sõnul pole aga lapsed objektid, kelle ülesandeks on vastu võtta vanemate oskusi ja teadmisi tuleviku tarbeks, vaid nad on aktiivsed tegutsejad, kes osalevad nii laste kui ka täiskasvanute maailmas. Ka Qvortrup (1996) nõustub selle mõttega öeldes, et lapsed on alati olnud aktiivsed ja kasulikud. Lapsed pole irratsionaalsed, vaid nad on sotsiaalsed tegutsejad, kes mõjutavad ja keda mõjutatakse sotsiaalsete suhete ning ühiskonna poolt (Prout, 1996). Antud töös käsitlen samuti last kui aktiivset tegutsejat „siin ja praegu“, kelle tegevusel ja keskkonnal võib küll olla oluline mõju arenemise ja täiskasvanuks kujunemise mõttes, kuid fookuses on, kuidas need mõjutavad last tema praeguses vanuses.

1.2 Laps ja töö

Lapsed ülemaailma teevad väga erinevaid töid, mistõttu ei eksisteeri mingit kindlat laste tööd kui sellist. Sageli leiab lapsi tegemast ka täiskasvanutöid ehk eale mittevastavaid töid. Järgnevalt lähemalt sellest, mida töö all mõistetakse, kui palju lapsi üldse töötavad ning milline on laste töötamise kujunemise lugu.

1.2.1 Töö tähendus

Mõistel „töö“ on mitmeid tähendusi, mis tuleb teiste hulgas sellest, et erinevaid töövorme on palju. Tööd võivad olla tasustatud või tasustamata, täiskasvanutele või lastele mõeldud jne. Töö mõiste seletus annab aimduse, mida täiskasvanud või lapsed töö tegemisest ootavad ning mis põhjustel näiteks täiskasvanud lastel tööd käsivad teha või miks lapsed ise endale tööd otsivad.

Wallman (1979; Morrow, 2005: 248 kaudu) on defineerinud tööd kui vajalike ülesannete tegemist ning vajalike väärtuste loomist. Sellise seletuse alla saab koondada suure hulga tegevusi, mis on majanduslikult olulised, sealhulgas laste poolt kodus tehtavad tööd. Majapidamistöo viitab tihti tasustamata tööle, mida tehakse pereliikmete heaks ja/või kodu korrashoidmiseks (Shelton & John, 1996). Laste tasustamata töö on tihti alahinnatud või alaväärtustatud, kuna täiskasvanud võivad seda pidada näiteks lapse treeninguks ja arendamiseks (Punch, 2001; Goddard & White, 1982).

Samuelssoni (2008) uurimusest Rootsi lastega selgus, et laste jaoks tähendab töö midagi enam kui raha saamist. Toodi välja, et töö tegemine võib olla lõbus, paljudele lastele meeldib nende töö ja nad naudivad selle tegemist. Mõnede laste töötamise põhjuseks on vanematele hea meele tegemine või tuntakse, et vanemate aitamine on lapse moraalne kohustus. Samas uurimuses leiti veel, et töö aitab kaasa lapse arengule, annab võimaluse saada tulevikus „päris“ töö või aitab lihtsalt luua tulevikuks häid väljavaateid. Kui lapsed kirjeldasid, kus nad töötavad, siis vaid vähesed kirjeldasid regulaarseid töökohti ametlikul tööjõuturul. Pigem kirjeldati tegevusi kodus, koolis ning vaba aja veetmise kohtades. Lapsed ütlevad, et on vaid täiskasvanutele abiks.

Töötegmine Soome laste jaoks tähendab, et lapsed täidavad ülesandeid, millest teised inimesed sõltuvad ning mille eest nad saavad raha. Lisaks annab töötegmine ja töö eest saadav tasu võimaluse midagi vaba ajaga ette võtta ning tekitab tunde, et ollakse vajalikud. Lastele meeldib idee olla asendamatu. (Strandell, 2009)

Saksamaal intervjueritud lapsed mõistsid sõna „töö“ all samuti tegevust, mille eest makstakse. Üldiselt ei pidanud nad tööks tegevusi, mille eest raha ei saa. Laste definitsiooni kohaselt on töö see, mida võetakse iseenesestmõistetavalt või nähakse selles teiste aitamise

viisi või võimalust õppida tulevikuks olulisi oskusi. (Liebel, 2004; Hungerland jt., 2007 kaudu)

Laste seletustest järeldub samamoodi, et tööl pole ühtainukest definitsiooni, vaid igatüüpi on sellest erinev arusaam. Laste seletuste puhul on keeruline aru saada, kas nende seletuste taga peitub nende enda arvamus või hoopiski vanematelt saadud ideede peegeldus.

1.2.2 Laste töö ajalugu

James ja Prout (1990; Morrow, 2005 kaudu) rõhutasid, et lapsepõlv on suures osas sotsiaalselt konstrueeritud ning lapsed on ajaloo erinevatel perioodidel ja erinevates kultuurides teinud erinevaid töid. Lääne industriaalühiskondades oli ootuspärane, et lapsed töötasid esmalt perega koos ning hiljem väljaspool perekonda raha eest, et pere toimetulekule kaasa aidata. Vanasti töötati kodus pikki tunde ning töö oli raske (Ingoldsby & Adams, 1977; White & Brinkerhoff, 1981 kaudu).

Kahekümnes sajand oli lapsepõlve institutsionaliseerimise aeg, mil laste töötamine vabrikutes asendati kooliskäimisega ning laste panust ühiskonda hakati töö asemel hariduses nägema (Strandell, 2009). Eristati selgelt „õiged“ ning „kohatud“ lapsepõlve kohad (Connolly & Ennew 1996; Strandell, 2009 kaudu). Loodi spetsiaalsed lastele mõeldud kohad, kus neid täiskasvanud spetsialistide juhendamisel täiskasvanu eluks hakati ette valmistama. Kodud, koolid ning päevakeskused said peamisteks lapse igapäevaelu ja sotsiaalseid suhteid organiseerivateks keskusteks. (Strandell, 2009) Sellel ajal suurenes mure laste pärast. Levis uskumus, et laps tuleb päästa ohtlikust maailmast, mille tulemusena kaotas laps iseseisvuse ning muutus teistest sõltuvaks. Vanemad olid need, kes vastutasid lapse kaitsmise eest ning seetõttu ei nähtud last enam töäjõuna. (Qvortrup, 1991) Tööelu all mõisteti tavaliselt täiskasvanu maailma karmi reaalsust, mille eest lapsi pidi kaitsma (Stephens 1995; Strandell, 2009 kaudu).

Samas ei kadunud laste töötamine täielikult ära ning industriaalrevolutsiooni ajal tuli see nähtavamale, suuresti tänu riiklikele uuringutele. ILO (Rahvusvaheline Tööorganisatsioon) osales lapstööjõu vastases liikumises 1919. aastal, võttes vastu konventsioonid ja soovitused, mis fikseerisid tehastes, põllumajanduses, kaubanduses ja

laeval töötamise miinimumvanuse 14 aastat. (Picard, 1997: 9) Industriialrevolutsiooni ajal hakati rääkima lapstööjõu mõistest (Nieuwenhuys, 2011).

Lapsepõlvesotsioloogia teesi kohaselt pole lapsed kunagi töötamist lõpetanud, vaid laste tehtav töö on muutunud (Qvortrup, 1991). Samasuguse järelduseni on jõudnud ka Morrow (2005), kes leiab, et laste töötamine on „nähtamatu“ seni, kuni last nähakse sõltuva ning ebaproduktiivsena. Ühiskond paremal juhul ignoreerib ja halvemal juhul keeldub uskumast, et lapsed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus. Lapsed teevad aga koduseid majapidamistöid ning käivad koolis. Viimane on samuti töötegemise vorm, millepuhul on tegemist pikaajalise investeeringuga (Picard, 1997). Käesolevas uurimuses keskendun laste kodus tehtavatele töödele.

1.3 Lapse töötamine kodus

Nagu eelnevalt mainitud, siis pole lapsed töötamist lõpetanud ning kõik lapsed teevad mingisugust tööd. Esineb mitmeid erinevaid töövorme, millest mõned on lapsele kasulikud, mõned kahjulikud, mõnede eest saab tasu ning mõned on tasustamata. Järgnevalt lähemalt, mis põhjustel lapsed kodus tööd teevad, mida mõeldakse lapse töö all kodus ning milliseid töid lapsed tavaliselt kodus teevad.

1.3.1 Levinumad põhjused kodus töötamiseks

Paljud lapsed alustavad töötamist kodus vanemaid abistades. Mõnedes ühiskondades peetakse seda kõige paremaks viisiks, tutvustamaks lapsele perekonnaliikmete rolle ja vastutust. (Hilowitz jt., 2004)

Vanemad võivad lasta kodus lapsel töötada, et valmistada teda tulevikuks ette. Sellisel juhul leitakse, et töö tegemine aitab kaasa personaalsele arengule, annab võimaluse tulevikus „päris“ töö saada või lihtsalt selleks häid väljavaateid luua. (Samuelsson, 2008) Lisaks on leitud, et vastutuse, kohustuste ning teatud vabaduste andmine õpetab lapsele otsuste vastuvõtmist, tegutsemist ning vastutustunnet (Kaplan, 2006).

White ja Brinkerhoff (1981) leidsid, et peamised põhjused, miks vanemad lasevad lastel töötada, on järgmised: töö õpetab vastutust; arendab iseloomu; kujundab tööharjumust;

seob pereliikmeid; tekitab kuuluvustunde perekonnas; annab perekonnale tähenduse (pere saab perekonnaks, kui kõik võtavad töö tegemisest osa). Leiti, et see, millise tähenduse vanemad laste tööle omistavad, mõjutab, mitu tundi laps peab töötama ning kas talle makstakse töö eest. (White & Brinkerhoff, 1981)

Vanemad võivad kodus tööde tegemist kasutada ka laste distsiplineerimiseks. Kui lapsed on teinud midagi valesti, siis võidakse kodus määrata mõni töö karistuseks. Ka Eestis on leitud, et mõned lapsed peavad kodus töid karistuseks tegema. Näiteks Lapse õiguste ja vanemluse monotooringus (Karu jt., 2012a) selgus, et 4.-6. klassi lastest 7% saab karistuseks koduste tööde tegemise. Lastest 7% märkis, et vanemad peaksid lastel laskma karistuseks teha just koduseid töid. Monotooringu tulemused näitavad, et koduste tööde tegemine karistusena pole väga levinud, kuid vähesel määral seda siiski esineb.

Vähem on aga teada, mis põhjustel lapsed enese initsiatiivil kodus tööd teevad. Võib oletada, et mõned lapsed töötavad, et oma vanematele head meelt teha või siis peavad nad oma moraalseks kohustuseks neid aidata. Võimalik, et nad teevad töid vastumeelselt või siis just meeldib neile töötada. Samas võidakse kodus töötada näiteks vanemapoolse tähelepanu pälvimise soovil, mida ta „teenib“ tehtud töö eest emotsionaalse või materiaalse tunnustamise kaudu. Rohkem on teada, miks lapsed otsivad tööd kodust väljaspool. Näiteks leidsid Hungerland jt. (2007), et 9-14-aastastele meeldib töötegemisest saadav iseseisvustunne ning heakskiidu leidmine. Jurczyk jt. (2004) leidsid vanema vanusegrupi lapsi uurides, et lapsed tahavad töölkäimise abil vabaneda lapse staatusest, endale tarbekaupade ostmiseks raha teenida ning täiskasvanu moodi positsiooni saavutada. Ka Qvortrup (1991) leidis, et üheks laste väljaspool kodu töötamise põhjuseks on soov raha teenida, kuna koolitöö eest rahalist tunnustust ei saada.

1.3.2 Kodune majapidamistöo- kahjulik või mittekahjulik

Üks tööde jagunemise viise on kahjulikud ja mittekahjulikud tööd. Kahjuliku töö all mõeldakse enamasti tööd, mis jätab lapsed ilma lapsepõlvest, võib olla kahjulik nii füüsilisele kui ka vaimsele arengule ning segada kooliskäimist. Lapstöötajaid nimetatakse sellisel juhul lapstööjõuks (*child labour*). Last mitte-kahjustavateks töödeks võivad olla näiteks kodus vanemate eakohane aitamine, abistamine perefirmas, taskuraha teenimine väljaspool

kooliaega ning koolivaheaegadel. Sellised tööd aitavad kaasa lapse arengule, õpetavad uusi oskusi ja annavad uusi kogemusi. (ILO. Inter-parliamentary Union, 2002)

Lapse töötamine kodus (sealhulgas poest vajaliku ostmine, koristamine ja väiksemate laste eest hoolitsemine) või perefirmas võib aga osutada „peidetud“ lapstööks. Töö perefirmas võib sisaldada farmitööd, tööd perele kuuluvas poes ning turul või tänaval perele kuuluvast farmist pärit saaduste müümist. Enamasti esineb see vorm arenguriikides. Uuringute kohaselt on tüdrukud rohkem seotud töötamisega kodus ning poisid perefirmaga, kuid see jaotus pole range. (Webbink jt., 2011)

1.3.3 Kodune majapidamistöo- raske või kerge

Töid jagatakse veel kergeteks ja rasketeks töödeks. Kerge töö on selline töö, mis ei tohi ohustada lapse tervist ega normaalset arengut. Samuti ei tohi see segada kooliskäimist ega takistada kasu saamast omandatud haridusest. Kerge töö ei tohiks ületada kahte tundi päevas, olenemata, kas seda tehakse koolipäeval või vaheajal. Kool ning kerge töö ei tohi ületada seitset tundi päevas. (Picard, 1997) Seega, kui töö (tööd), mida laps kodus teeb, ei kahjusta teda ning ei nõua lapselt rohkem kui kahte tundi päevas, siis võib selle nimetada kergeks tööks.

1.3.4 Kodune majapidamistöo- tasustatud või tasustamata

Kodus tasustatud töö tegemise all mõeldakse tavaliselt tööd, mille eest saab kas materiaalselt (näiteks raha) ja/või emotsionaalselt (näiteks kiitmine, kallistamine) tunnustust. Kaplan (2006) leiab, et iga laps vajab kiitust ja tunnustust ning sellest ilmajäämine võib lapsele tunduda karistusena ja talle halvasti mõjuda, näiteks võib kaasa aidata ebakindla isiksuse kujunemisele. Lapse õiguste ja vanemluse monitooringust (Karu jt., 2012b) leiti, et Eestis elavad muust rahvusest vanemad kiidavad oma last rohkem kui eestlased. Muust rahvusest vanematest 66% ning eestlastest vanematest 58% kiidavad väidetavalt oma last peaaegu iga päev. Laste sõnul kiidavad emad neid rohkem kui isad (Karu jt., 2012a). Seega kiitmist peaaegu iga päev leidub küll natukene rohkem kui pooltes Eesti peredes, kuid mitte enamikes peredes.

Peamised põhjused, miks aga vanemad lastele tehtud töö eest raha annavad, on järgmised: oodatakse, et lapsed õpiksid oma teenitud rahaga majandama ning lisaks saaksid aru, et tegevused omavad väärtust (Hungerland jt., 2007).

Tasustamata töö all mõeldaksegi enamasti laste tööd kodus majapidamises, mille eest laps ei saa tunnustust. Varasemalt peeti neid töid vanematele koormavaks, kuna lapsele tuleb teatud tööde tegemist õpetada. (Qvortrup, 1991) Laste töö kodus oligi mõeldud lapse õpetamiseks, mitte vanemate aitamiseks (Zelizer, 1985; Qvortrup, 1991: 31 kaudu). Leiti, et ilma laste abita oleksid vanemad need tööd saanud ise kiiremini ära teha. See mõte on aga kahtluse alla seatud, näiteks viitab Qvortrup (1991) Norras tehtud uuringule, millest selgus, et lapsed teevad sama palju kodus tööd kui isad. Seega ei saa öelda, et nad on ainult „väikesed abilised“, vaid et neil on töö tegemises oma tähtis osa.

Saksamaal läbiviidud uurimusest leiti, et tasustamata töid, nagu majapidamistööd ja sisseostude tegemine, teevad lapsed kõikidest töödest kõige rohkem. Töötades kodus või aias aitavad lapsed vähendada vanemate kodust töökoormust. On leitud, et selline töö edasiandmine on õigustatud, kui vanemad seletavad lapsele, milliseid uusi teadmisi töötegemine lapsele pakub. (Hungerland jt., 2007)

Vanemad eeldavad, et lapsed aitavad majapidamistöodes ning nooremate õdede-vendade hoidmisel ning enamik lapsi seda ka teeb. Tüüpiliselt on lapse tasustamata tööd järgmised: oma toa koristamine, prügikoti väljaviimine, lauakatmine ning hiljem laua koristamine, nõudepesemine või nõude nõudepesumasinasse panek ning lemmikloomade eest hoolitsemine. Lisaks võidakse lapsel paluda veel tolmu võtta, vannituba puhastada, pesu kuivama panna, triikida, pesu voltida, sisseoste teha ja aiatöodes aidata. (Hungerland jt., 2007)

Mitmetest USAs läbiviidud uuringutest on tulnud välja, et viis kõige aeganõudvamat majapidamistööd on järgmised: söögitegemine, koristamine, poeskäimine, nõudepesemine või köögi koristamine pärast söömist ning pesuga tegelemine (pesemine, triikimine, parandamine) (Blair & Lichter, 1991, Robinson & Godbey, 1997; Coltrane, 2000: 1210 kaudu). Lisaks on nende tööde tegemist raskem edasi lükata kui näiteks aiatöid ning neid on nimetatud ka üksluisteks ning korduvateks (Coltrane, 2000; Thompson & Walker, 1989).

Hungerland jt. (2007) hinnangul on üldiselt laste kodused majapidamistööd ema poolt organiseeritud, juhendatud, delegeeritud ning kontrollitud. Emad otsustavad, milliseid

ülesandeid perekonnaliikmed teevad ning millal, kui tihti ja kui kaua. See on tavaliselt nii ka siis, kui isad on töötud ning sõltumata sellest, kas emad ise otsivad parasjagu tööd või mitte. Isad annavad lastele harvem ülesandeid ning neid sooritatakse pigem lapsega koos. Rohkem töötavad koos isad ja pojad. Vanemate domineerimine võib olla vähem või rohkem nähtav, sõltudes kui autoritaarne või demokraatlik vanema- lapse suhtestruktuur on. Laste valmidus vanemaid aidata pole autorite arvates teatud lapse arengutasemele omane tunnus, vaid sõltub, mil viisil on vanem lapsega seotud.

1.4 Lapse kodus töötamist mõjutavad tegurid

Laste kodus tehtavate tööde hulk ja neile kulutatav aeg võib sõltuda mitmetest erinevatest teguritest, teiste seas võidakse peres tööde tegemisse suhtuda sootüüpiliselt; mõju võib avaldada ka vanemate haridustase, vanemate emotsionaalne seisund, kuid ka see, kes kodus tavaliselt kõige rohkem majapidamistöid teeb. Järgnevalt nimetatud mõjuteguritest natukene pikemalt.

1.4.1 Soolised erinevused töö tegemisel

Levinud arvamuse kohaselt teevad kodus rohkem majapidamistöid pigem tüdrukud kui poisid. Timmer jt. (1985, Juster & Stafford, 1991 kaudu) leidsid aga, et 3-11-aastaste laste vahel olulist erinevus ei ole, kuid 12-17-aastaste seas teevad tüdrukud majapidamises ligi kaks korda rohkem töid kui poisid, mis viitab, et soolised erinevused tööde tegemisel kasvavad vanusega. Poiste ja tüdrukute tööde vahel on samuti leitud erinevusi: tüdrukute töödeks on rohkem nõudepesemine, koristamine ja söögitegemine, poisid teevad aga rohkem parandustöid ning maskuliinsemaid töid õues, kuigi vähesel määral tehakse ka naiselikke töid. Töödele kulutatav erinev aeg tüdrukute ja poiste seas võib tulla sellest, et naiselikud tööd on pigem igapäevaselt tehtavad tööd, samas kui mehelikud tööd on vähem rutiinsed. (McHale jt., 1990) Vanemad jaotavad laste töö väiksema tõenäosusega soonormide kohaselt, kui peres on ainult tütreid või ainult pojad (Brody & Steelman, 1985; Punch, 2001: 8 kaudu).

Lapsed saavad esimese mulje, kuidas pereelu saab ja/või peaks olema organiseeritud vaadates oma vanemaid koduseid majapidamistöid tegemas. Nii õpivad paljud juba noores

eas, et eksisteerivad „naiste“ ja „meeste“ tööd (Fagrell, 2000, Wernersson, 1977; Evertsson, 2006: 415 kaudu). Huvitaval kombel on leitud, et kui isa osaleb palju majapidamistöodes, siis lapsed toetavad rohkem mõtet, et mehed võiksid ka „naiste“ töödes osaleda (Cunningham, 2001).

Eestis 2009. aastal läbi viidud soolise võrdõiguslikkuse monitooringust selgus, et laste kasvatamine aitab taastoota traditsioonilisi soostereotüüpe. Poisse suunatakse rohkem meheliikele aladele, nagu auto või tehnikaga tegelemine ning tüdrukute puhul peetakse tähtsaks koduseid toimetusi, näiteks söögitegemist ja koristamist. Selliste koduperenaise ülesannete arendamist tüdrukute kasvatamisel pidasid just isad tähtsamaks. (Järviste, 2010)

1.4.2 Vanemate mõju lapse kodus töötamisele

Uuringutest on välja tulnud, et vanematel on lapse kodus töötamisele oluline mõju, näiteks vanema haridustasemel, emotsionaalsel seisundil ning ka sellel, kumb vanematest kodus rohkem majapidamistöid teeb.

Tihti peale arvatakse, et kui vanematest on ema see, kes teeb kõige rohkem kodus majapidamistöid, siis teevad lastest tüdrukud rohkem kodus töid. Rootsi laste uurimuses ei leitud sellist seost, vaid tuli hoopis välja, et nii tüdrukud kui ka poisid tegid kodus rohkem töid, kui isa oli see, kes kõige rohkem kodus töid tegi. Sellises peres tegid tüdrukud poistest rohkem erinevaid töid, võrreldes peredega, kus vanemad teevad enam vähem võrdselt kodus töid. (Evertsson, 2006)

Rootsi laste seas leiti ka, et poegasid on lihtsam tööle motiveerida, kui isa on see, kes kodus kõige rohkem töid teeb. Lisaks tuli välja, et tüdrukud aitavad rohkem „meeste“ töödes, kui ema on see, kes kõige rohkem teeb korrashoiu ja parandustöid. (Evertsson, 2006) Ühes uurimuses leiti üllataval kombel, et kui isadel on vähe aega, siis lapsed teevad selle arvelt rohkem kodus töid, aga mitte siis, kui emal on vähem aega (Gager jt., 2009).

Vanemate stress mõjutab samuti laste töötamist, näiteks on leitud, et lapsed teevad kodus rohkem töid, kui vanematel on tööl konfliktid, ärevus rahalise seisu pärast ning vaba aja vähesusest tulenev stress (Gager jt., 2009).

Ka vanemate haridustaseme ja selle vahel, kui palju laps peab kodus tööd tegema, võib leiduda seos. Näiteks leidsid Kim ja Zepeda (2004) farmis töötavaid lapsi uurides, et kõrgelt haritud vanema lapsed töötavad kodus suurema tõenäosusega, kuid vähem tunde. Rootsi

uurimusest leiti, et kõrgelt haritud emade lapsed hindavad kodus suurema tõenäosusega soolist võrdsust kodutööde tegemisel kõrgemalt (Evertsson, 2006).

Seega võib kokkuvõtlikult tõdeda, et laste kodus töötamist mõjutavad mitmed tegurid, eelkõige perekond ise - vanemate emotsioonid, kodus töötamisele kulutatud aeg, haridustase ning suhtumine soorollidesse.

1.5 Kodus töötamise mõju lapsele

Kodus töötamisel võib lapsele olla nii hea kui ka halb mõju, sõltudes paljudest erinevatest teguritest. Näiteks on Corsaro (1997a) leidnud, et laste jaoks on tähtis osalemine rutiinses tegevuses, kuna see annab lapsele turvatunde ning gruppi kuulumise tunde. Veel on leitud, et lapsed, kes teevad kodus selliseid töid, mis on kasulikud pereliikmetele ning kes teevad seda igapäevaselt või siis reguleerivad nende tegemist ise, näitavad suurema tõenäosusega spontaanset muret teiste heaolu suhtes. (Grusec jt., 1996)

Juhul kui lastele antakse kodus liiga palju töid teha, jääb neil vaba aega selle arvelt vähemaks. Võib juhtuda, et sõprade jaoks pole piisavalt aega, mis võib kahjustada lapse kuuluvustunnet eakaaslaste gruppi ning põhjustada eakaaslastest eemalejäämise riski. Lapse jaoks on eakaaslastega läbikäimine väga oluline, kuna nad pakuvad lapsele toetust, usaldust ning koos nendega luuakse omaealiste kultuure. Nii kujunevad välja püsivad sotsiaalsed toetusvõrgustikud, milles olemine aitab ja kaitseb last raskete või halbade elusündmuste puhul. (Kutsar, 2006) Vaba aja puudus tähendab ka, et lapsel pole piisavalt aega iseenda jaoks ning takistab tal olemast laps „siin ja praegu“. See võib saada oluliseks takistuseks lapse arengule ja heaolule, tekitada depressiooni, stressi ning tõsta ülekaalulisuse ja üldise tervisliku seisundi halvenemise riski. (Karu jt., 2012b; Ginsburg, 2007)

Ginsburg'i uurimuse (2007) kohaselt on tänapäeval lastel vähem vaba aega ning mänguaega, kuid õppimisele pühendatud aeg on kasvanud, kuna lapsevanemad rõhutavad varasemast rohkem hariduse tähtsust. Ajavahemikus 1999-2010 a. on suurenenud 10-14-aastaste Eesti laste seas õppimisele kulutatud aeg keskmiselt 15 minuti võrra päevas (keskmine ligi 3,7 tundi) ning majapidamisele ja perekonnale kulutatud aeg on vähenenud keskmiselt 29 minuti võrra päevas (keskmine 51 minutit) (Eesti Statistika andmebaas, 2010). Võrreldes Eesti andmetega kulutasid 2010. aastal 10-14-aastased Eesti ja Soome noormehed

majapidamistöödele enam- vähem võrdselt aega, kuid samavanused Eesti neid kulutasid pea 20 minutit päevas majapidamistöödele rohkem aega kui Soome neid (Pääkkönen & Hanifi, 2012: 28; Eesti Statistika andmebaas, 2010).

Laste töökoormus kodus võib kasvada näiteks perekonna suurenedes, mil ema on hõivatud vastsündinuga ning seega võtab vanem laps ka osad vanema kohustused üle või siis on näiteks pere rahalistes raskustes, vanemad veedavad enamust päevast tööl ning seega lasub lapsel suurem kodune töökoormus. Lisaks, kui tegemist on üksikvanema perega või kui mõni pereliige on puudega või haige ning vajab pidevat hoolitsust, on laps siin arvestatav abikäsi.

See, kuidas vanem kohtleb last ning millist eeskujut ta oma käitumisega annab, mõjutab oluliselt lapse kujunemist täiskasvanuks ning ka seda, kuidas ta täiskasvanuna oma lapsi kohtleb (Kutsar, 2006). Näiteks leidis Cunningham (2001), et vanemate koduste tööde tegemise mustrid mõjutasid oluliselt, kuidas poisslapsed tulevikus oma lastele töid jagasid. See, kui palju isad teevad traditsioonilisi naiste töid, mõjutab oluliselt poegade osalemist nendes töödes 30 aastat hiljem. Cunninghami hinnangul on noorematele lastele vanemate käitumisel suurem mõju kui suhtumisel, kuid vanemaks saades ollakse ideedele rohkem vastuvõtlikud kui käitumisele. Uuringust selgus veel, et ema suhtumine traditsioonilistesse naiste ja meeste töödesse, kui laps on väike, mõjutab oluliselt, kuidas nooruk 18-aastasena näeb ideaalset majapidamistööde jaotust. Lisaks mõjutab autori sõnul vanemate vaheline koduste tööde jaotus, kuidas keskmises noorukieas laps interpreteerib stereotüüpsete majapidamistööde jagamist kodus.

1.5.1 Lapse töötamine kui lapse väärkohtlemine

Laste tööga nii kodus kui ka väljaspool kodu võib kaasneda lapse ärakasutamine. Ärakasutamine lapse väärkohtlemise vormina on selline käitumine lapse suhtes, mis kahjustab tema psüühilist ja füüsilist heaolu ning seab ohtu tema eakohase arengu (Soonets, 1997: 91). Ühelt poolt võib väärkohtlemine tuleneda töö iseloomust, kuid teiselt poolt võib see saada toetust seadustest või vastupidi- nende puudumisest.

Eestis on seadustatud, et lapsel on kohustus oma pereliikmeid aidata. Näiteks on EV lastekaitse seaduses (RT 1992, 28, 370, §18: lõige 2) öeldud, et laps peab aitama oma abivajavaid vanemaid, vanavanemaid, õdesid-vendi ja üleskasvatajaid. Samas §21: lõige 1 on

öeldud, et eakohane ja vabatahtlik töö on lapse normaalse arengu tähtis tingimus ning laps osaleb oma perekonna ühistes toimetustes ja töödes. Perekonnaseaduses (RT 2009, I, 60, 395, §113) on välja toodud lapse ja vanema kohustus teineteise toetamisel, lugupidamisel ning huvide ja õiguste arvestamisel. Samuti sätestab Perekonnaseadus (§114), et vanematega kooselaval lapsel on kohustus oma võimalustele ja võimetele sobival viisil vanemaid koduses majapidamises aidata. Nii lastekaitse- kui ka perekonnaseadus panevad lapsele vastutuse ja annavad vanemale õiguse lapselt kodus töötamist nõuda, mis oma äärmuslikes vormides võib avalduda lapse väärkohtlemisena.

Näiteks võib esineda lapse füüsilist väärkohtlemist tööga. Füüsilise väärkohtlemise puhul asetatakse laps ebamugavasse seisundisse, ei väldita kehavigastuse tekkimist või tekitatakse see hoopis tahtlikult (Soonets, 1997: 95). Samuti võib vanem panna lapse füüsiliselt liiga rasket tööd tegema, näiteks raskeid asju tõstma. Suur töökoormus võib põhjustada lapses suure väsimuse, mille tõttu ei jõua laps järgmisel päeval kooli. Võib ka juhtuda, et lapsel lastakse liiga rasket tööd teha karistuseks, näiteks võib vanem ähvardusega last tööle sundida või siis teda karistada töö tegemata jätmise või valesti tegemise korral. Lapsevanem ei tarvitse arvestada lapse vanusest tulenevate eripäradega ning jätta tööga seotud ohud arvestamata. Liiga suur töökoormus vähendab lapse vaba aega, mida ta vajab iseenda jaoks ning eakaaslastega koosolemiseks. Lisaks võib halveneda õppeedukus, kuna koolitööde tegemiseks pole piisavalt aega.

Teine võimalus on last tööga emotsionaalselt väärkohelda. Seda iseloomustab Soonetsi (1997) käsitluses lapse asetamine emotsionaalse pingeseisundisse ning tema tundeelu eakohase arengu ohustamine. Lapsel tuleb kogeda alandust, hirmu, ärevust või ahistust. Vanem võib lapse töö sooritamise järel uhkustunde ja kiituse asemel väljendada ärritust või ükskõiksust, mille tagajärjel võib laps kaotada uhkustunde ja entusiasmi oma saavutuste üle. Soonetsi hinnangul on sellisel lapsel raskusi inimeste usaldamisel ning teda iseloomustab madal enesehinnang. Suure tõenäosusega kasutab selliselt üleskasvanud laps tulevikus oma last kasvatades samuti emotsionaalset vägivalda. Lapsele võib töötamine kodus olla emotsionaalselt koormav, näiteks näagutakse lapse kallal pidevalt, et ta ei ole piisavalt tööd teinud või halvustatakse töö tulemust. Samas võidakse korduvalt last sõnadega solvata või näiteks hirmutunnet tekitada, öeldes, et laps ei saa tulevikus ise hakkama, kui ta praegu tööd ei tee või lapse ähvardamine töötegemisest keeldumise korral. Samas ka hirmutamine

millegagi juhul, kui laps näiteks ei tee tööd korralikult. Tulemuseks võib olla lapse emotsionaalse arengu häired. (Soonets, 1997).

Kolmas võimalus on lapse psühholoogiline väärkohtlemine tööga, mille tagajärjel pidurdub või kahjustub lapse vaimne areng (Soonets, 1997: 95). Näiteks kui vanem on ülehoolitsev ja keelab lapsel kodus tööde tegemise või ta peab last ebausaldusväärseks ning vastutustundetuks. Sellisel juhul võtab ta lapselt võimaluse saada töötamise ja teiste abistamise kogemuse. Tulemuseks on õnnetu laps, kes tunneb, et ta pole piisavalt hea ega võimekas. Esineda võib ka olukordasid, kus vanemad seavad enese heaolu laste omast kõrgemale, näiteks jäetakse laps koolist koju haiget väiksemat õde/venda hoidma ning ise minnakse kooli või tööle. Vanema töö on tähtsam lapse tööst koolis.

Tähtis on välja selgitada, kas lastele kodus töid andes peetakse silmas nende heaolu. Qvortrup (1991) rõhutab, et kuigi on oluline, et igas ühiskonnas valmistataks last täiskasvanu eluks ette ning et teda kaitstaks ohtude eest, ei tohi sellega liiale minna. Näiteks võivad vanemad lastele anda koduseid töid mõttega, et neist tulevikus kasvaksid tööharjumusega inimesed, samas unustades lapse võimaluse elada lapse elu ja nautida lapsepõlve.

Kokkuvõttes, on lapse kodus töötamisega seotud väärkohtlemise kohta vähe teada, kuna tegemist on praktiliselt uurimata valdkonnaga. Samas on lapse väärkohtlemise käsitlusel otsene seos lapse õiguste temaatikaga, mis on samuti veel uurimustes vähe käsitlemist leidnud.

1.6 Lapse töö ja lapse õigused

Igal inimesel, kaasaarvatud lapsel, on põhiõigused ehk inimõigused (Inimõiguste Keskuse kodulehekülg, 2013). Inimõiguste üks osa on lapse õigused ning need on välja toodud ÜRO lapse õiguste konventsioonis, mis Eestis ratifitseeriti 1991. aastal (UNICEF Eesti kodulehekülg, 2013). Lapse väärkohtlemine õiguste raamistikus on käsitletav lapse õiguste rikkumisena. Ka lapse kodus töötamine võib teatud tingimustel olla lapse jaoks väärkohtlev, mis omakorda seostub LÕKis diskrimineerimise temaatikaga. Lastel on õigus olla kaitstud diskrimineerimise eest. Diskrimineerimist peetakse üheks põhiliseks inimõiguste rikkumiseks. (Hammarberg & Belembaogo, 2005; Liebel, 2012)

Lapse diskrimineerimise lõpetamiseks ja vältimiseks on oluline lapse õiguste tagamine. See on tähtis, kuna laps on alles küpsemise staadiumis ning talle tuleb tagada optimaalne areng. Nendel lastel, kelle kujunemisfaas on olnud mingil moel häiritud, võib tulevikus olla raskem kui lastel, kelle areng on kulgenud probleemideta ning kes suudavad paremini raskustele vastu seista. (Hodgkin & Holmberg, 2005)

1.6.1 Tööga seotud lapse õigused

Mitmed lapse õigused aitavad last kaitsta töömaailmas. Näiteks on LÕK-i artikkel 32-s (RT 1991, II, 16, 56) kirjas lapse õigus olla kaitstud töö eest, mis on ohtlik või segab hariduse omandamist või kahjustab lapse tervist, kehalist, vaimset, hingelist, kõlblelist ja sotsiaalset arengut. Järgnevalt on välja toodud veel neli õigust, mis on seotud lapse tööga.

Lapse õiguste konventsiooni artikkel 12 (RT 1991, II, 16, 56) kohaselt on igal lapsel õigus oma arvamusele. Lapsele tuleb anda võimalus oma arvamust avaldada, seda kuulata ning vastavalt tema eale ja küpsusele ka arvesse võtta. Last ära kuulamata ei saa tegutseda tema huvides. (Hallimäe, 2006) Lapse õiguste ja vanemluse monitooringus (2012a) selgus, et Eesti täiskasvanud elanikkonnast 94% ning lastest 96% nõustub, et lastel on oma eelistused ja arvamused ning nendega on oluline arvestada. Täiskasvanutega võrreldes oli laste hulgas rohkem neid, kes uskusid, et lapsed suudavad iseseisvalt valikuid teha (vastavalt 65% ning 56%). Kõige enam lastakse lastel kaasa rääkida last ennast ning kodu puudutavates küsimustes, näiteks mida oma vaba ajaga teha. Paraku tuli välja, et vaid veidi üle poole lastest on enda hinnangul kaasatud koduste reeglite kehtestamisse. (Karu jt., 2012a: 33) Selle uurimuse alusel on põhjust kahelda, kas lapsed saavad kaasa rääkida kodus tehtavate tööde teemal, näiteks kas nad saavad endale ise töid valida.

LÕK artikkel 18 ütleb, et lapse huvid peaksid olema vanemate tähelepanu keskpunktis, mis seostub hästi ka perekonnaseaduse sättega, et vastastikku tuleb vanematel ja lastel üksteise huvidega arvestada. Hallimäe (2006) soovib lapse suunamisel ja juhendamisel lapsevanematel last kohelda kui isiksust ning meeles pidada, et tema võimed alles arenevad. Soovitusest tulenevalt ei tohiks lapsele kodus anda eale mittesobivaid töid ning võtma arvesse ka lapse huvid. Näiteks ei tohiks vanem last töötama sundida põhjendusega, et tema on täiskasvanu ning laps on sunnitud tema sõna kuulama. Vanem

peaks mõtlema, kuidas töö tegemine lapse heaoluga seostub ning last arendab ning töö kasulikkust ka lapsele seletama.

LÕK artikli 31 kohaselt on lapsel õigus puhkusele ja jõudeajale, mida ta saab vastavalt eale kasutada nii mänguks kui ka meelelahutuslikuks tegevuseks. Õigus mängule viitab ka lapsepõlve kui unikaalse eluetapi tähtsustamisele. Lapsepõlv ei ole mitte ainult ettevalmistus täiskasvanueluks, vaid see on aeg olla laps ning kogeda elu ja osaleda ühiskonnas lapsena (Hallimäe, 2006). Mäng on tähtis mootorsete võimete arenguks ning kasvamiseks ja füüsiliseks arenguks. Samas eakaaslastega mängimine on vajalik emotsionaalse ja sotsiaalsete oskuste arengu jaoks. See aitab arendada konflikti ja stressiga toimetulekuvõimet. Lapsed õpivad teisi mõistma ning arendavad oma jagamise, hoolitsemise ja koostööoskusi. Võib juhtuda, et laps jääb kooli ja töö topeltlõksu, mis tähendab, et neil ei jää piisavalt vaba aega mängimiseks. (Hart & Petren, 2005) Lapsevanem peaks hoolitsema selle eest, et lapsele jääks muude kohustuste kõrvalt piisavalt vaba aega, mille ta saab ise sisustada.

Igal lapsel on õigus osaleda ja olla kaasatud. Kaasatus eeldab, et on täidetud kolm tingimust: grupp, kogukonda, ühiskonda kuulumine; omaksvõtt lapsele tähtsate inimeste poolt ja nende inimeste tunnustus. (Kutsar, 2006: 17) Lisaks eeldab kaasatus veel, et vanemad lastele selle võimaluse annaksid ning et ka lastel endal oleks huvi ja valmisolek kaasa rääkida ja mõelda. Enamik Eesti lastest leiab, et nende küsimuste puhul, mis lapsi puudutavad, tuleks alati laste arvamust küsida. (Karu jt., 2012a: 42) Lapsepõlvesotsioloogid on arusaamisel, et täiskasvanud ja lapsed elavad mõneti erinevates maailmades, kuna neil on erinev maailmanägemine, positsioon võimusuhetes ja erinevad huvid. Lapse kaasamisel antakse lapsele võimalus osa saada täiskasvanute maailma aruteludest ning ta saab oma sõna sekka öelda perekonna, kogukonna ning ühiskonna otsustusprotsessis. Kaasamine tekitab lapses väärtuslikkuse ja kindlustunde. Põhjused, miks last sageli täiskasvanute maailmale ligi ei lasta, on lapse ebaküpseks pidamine ning usk, et laps pole piisavalt sotsiaalselt kompetentne. (Kutsar, 2006) Töö tegemise seisukohalt on oluline, et laps tunneks end perekonna osana, et ta julgeks oma arvamust avaldada ning oma muresid ja rõõmusid jagada. Näiteks kui lapse jaoks on mõni töö liiga raske või ta peab selle tegemist ebaõiglaseks. Lisaks on tähtis, et vanem last tehtud töö eest tunnustaks.

LÕK artikkel 2 kohaselt tuleb LÕK-is esitatud õigused kõigile lastele tagada ilma igasuguse diskrimineerimiseta. Lisaks tuleb artikkel 2, punkt kahe kohaselt tagada lapse kaitse igasuguse diskrimineerimis- ja karistusvormide eest, kaasaarvatud vanemate tegevuse pärast.

1.6.2 Probleem lapse õiguste arvestamisega

Tuleb vahet teha põhimõttel, et „lapsel on õigused“ ning kas neil on ka võimalus neid õigusi teostada (Flekkøy, 1996). Isegi kui lapsed on piisavalt vanad teadmaks, et neil on õigused, siis on nende õiguste teostamine tihti piiratud ökoloogiliste faktorite poolt, nagu perekond. Paljud lapsed usuvad, et neil on need õigused, mida nende vanemad lubavad neil teostada, kuna lapsed tavaliselt õpivad juba noorelt, et vanemate sõna tuleb kuulata. (Melton; Jaffe & Wicky, 1996: 106 kaudu) Federle (1994; Freeman, 1996: 14-15 kaudu) leiab, et õiguste omamine tähendab, et inimesel on õigus esitada nõudmisi ning õigus nõuda, et neid kuulda võetakse. Kuna aga vaid kompetentsete inimeste nõudmisi võetakse kuulda ning lapsed nende hulka ei kuulu, siis otsustavad teised „kompetentsed“, kas lapse nõudmisi võetakse kuulda või mitte.

Qvortrup (1990; Morrow, 2005: 260 kaudu) usub, et lapsevanemate uskumussüsteemis on laps teistest sõltuv ja seda mõtet ei seata kahtluse alla. Last nähakse ebakompetentse ja vastutustundetuna, mis takistab täiskasvanul nägemast, kui paljukuks on lapsed tegelikult suutelised. Morrow (2005) aga järeldas oma uuringust, et laste töötamine nii kodus kui ka väljaspool kodu viitab, et last tuleks vaadata kui sotsiaalset tegutsejat, kellel on omad õigused.

1.7 Varasemad uuringud Eestis laste kodus töötamise kohta

Käesoleva töö teemaga sarnaselt on Eestis varasemalt uuritud kodus töötamist 8. klassi noorte (Merila, 1999) ning 14-18-aastaste noorte seas (Jõers-Türn, 2011). Merila leidis, et kolm neljandikku lastest teeb kodus töid regulaarselt; päevas kulutatakse keskmiselt 1,6 tundi töötamisele; kodus tööde tegemine ei sega koolitööde tegemist ning mida rohkem koduste tööde tegemises osaletakse, seda rohkem kaasatakse neid rahaliste otsuste tegemisse. Jõers-Türn järeldas oma tööst, et tüdrukud teevad poistest rohkem kodutöid ning vanemate eeskuju, peresisesed väärtused ja harjumused on olulise tähtsusega, kui palju ja milliseid töid lastele jagatakse. Uurimuse piiranguna on autor välja toonud vaid „naiselike“ kodutööde kohta küsimise, samuti ainult hinnangute küsimise ning objektiivsete vahendite puudumise kodutöodes osaluse määramiseks.

Lapse õiguste teemat on varasemalt uurinud oma bakalaureusetöös Piret Peters (1998) ning põhjalikult käsitleti seda ka 2012. aastal Lapse õiguste ja vanemluse monitooringus (Karu jt., 2012a; Karu jt., 2012b). Peters (1998) uuris lapse õiguste realiseeritust 8. klassi noorte hinnangutel. Muuhulgas pidid noored hindama, kuidas otseselt või kaudsemalt töötamisega seotud õigused nende elus on täidetud. Enamik noori (92%) leidis, et nende õigus saada õiglase kohtlemise osaliseks, isegi kui tehakse midagi halvasti, on täiesti või teatud määral täidetud; 94% märkis, et nende õigus kaasa rääkida endasse puudutavasse asjadesse on täiesti või teatud määral täidetud; õigus kaitsele eale mittevastava sunniviisilise töötegemise eest on täiesti või teatud määral tagatud 90% noortel ja 93% hindas oma elus täiesti või teatud määral täidetuks õigust teha eakohast tööd. Poiste ja tüdrukute vahel erinevust ei ilmnunud. Lapse õiguste ja vanemluse monitooringus uuriti teiste seas laste teadlikkust lapse õigustest, laste kaasamise, vaba aja tegevuste kohta ning hinnangut igapäevaelule. Tulemustest ilmnis, et suurem osa lapsi teab oma õigusi, soovivad neid puudutavates otsustes tegemises osaleda ning saavad seda kõige rohkem teha neid igapäevaselt puudutavates (kodustes) küsimustes, näiteks mida oma vaba ajaga teha. Samas vaid natukene rohkem kui pooltel lastakse kaasa rääkida koduste reeglite kehtestamisel. (Karu jt., 2012a)

Positiivse tendentsina on saagenud uurimused, kus küsitakse laste endi arvamust, kuid endiselt on laste hoiakutest vähe teada ning uuringuid neil teemadel võiks teha veelgi rohkem.

1.8 Probleemipüstitus

Lapsed ei ole kunagi töötamist lõpetanud. Laste tehtav töö on aga aja jooksul muutunud ning tänapäeval nähakse laste tööd enamasti koolis õppimises. (Qvortrup, 1991; Strandell, 2009) See ei tähenda aga, et lapsed peale koolitöö teisi töid ei tee. Alles hiljaaegu on rohkem hakatud teadvustama vajadust rääkida lapsest kui aktiivsest õigustega kodanikust „siin ja praegu“ mitte kui tuleviku ressursist.

Laste tööd kodus majapidamises võetakse alatasa iseenesestmõistetavana, kuna ka näiteks LaKS-s (RT 1992, 28, 370, §18: lõige 2) on kirjas, et lapse kohustus on kodus vanemaid aidata. Vähe on aga teada, mida lapsed kodus töötamisest ise arvavad. Tihti räägitakse lapsest vanemate hinnangute kaudu, mistõttu on lapsed küll nähtavad, kuid mitte

kuuldud (Freeman, 1996). Laste küsitlemisel kardetakse, et lapsed väljendavad oma vanemate mõtteid (Qvortrup, 1991). Isegi kui mõni laps seda teeb, ei tähenda see, et tulekski piirduda vaid vanemate vastustega. Küsimine vaid ühelt pereliikmelt ülejäänud pereliikmete kohta, võib viia teise inimese panuse alahindamisele (Thrall, 1978; Punch, 2001: 5-6 kaudu). Lisaks ei tea üks inimene kunagi täpselt, mida teine mõtleb, arvab või tunneb. Sellepärast on oluline uurida laste elu kohta nende endi käest.

Eestis on laste arvamust kodus töötamise kohta autorile teadaolevalt vähe uuritud. Noorukitelt on küsitud, milliseid töid kodus tehakse (Jõers-Türn, 2011), kui palju (Merila, 1999) ning eelmise aasta Lapse õiguste ja vanemluse monitooring (2012) heitis rohkem valgust lapse õigustele, kuid ei keskendunud kodus töötamisele. Lapse arvamust on küsitud lapse õiguste kohta (Peters, 1998), näiteks kas lapse õigus kaitsese eale mittevastava sunniviisilise töötegemise eest on tema elus täidetud.

Antud töö eesmärgiks on välja selgitada 6. klassi laste hinnangud kodustes majapidamistöodes osalemise suhtes. Vastuseid otsitakse järgmistele uurimisküsimustele:

- Milliseid töid lapsed kodus teevad, mis põhjustel ning millised on töötamise mõjud lapse igapäevaelule?
- Kuidas hindavad lapsed kodus tehtavate tööde eakohasust?
- Kuidas suhtuvad lapsed lapse kodus töötamise kohustusse?
- Kui suur on laste kodus töödega väärkohtlemise risk?

Käesoleva ülevaateuurimuse vastu võivad huvi tunda nii laste ja peredega töötavad sotsiaaltöötajad kui ka kooli sotsiaalpedagoogid, kuna uurimuses kajastatakse laste kodus töötamisega seotud lapse õiguste rikkumise ja väärkohtlemise teemat ning muuhulgas vaadatakse koolist puudumise ja halbade hinnete seost kodus tehtavate töödega.

II PEATÜKK: EMPIIRILISE UURIMUSE METOODIKA

2.1 Metodoloogia valik

Antud uurimustöö eesmärgist lähtudes valisin kvantitatiivse lähenemisviisi, mis on sobiv viis uurimaks sotsiaalset nähtust (Bryman, 1984: 77). Kvantitatiivse lähenemisviisi abil otsitakse erinevate nähtuste üldist kirjeldust, testitakse põhjuslikke seoseid (King jt., 1994). Selle abil saab mõõta objektiivseid fakte ning erinevalt kvalitatiivsest lähenemist võimaldab korraga uurimisse kaasata paljusid inimesi (Creswell, 1994, Denzin & Lincoln, 2003, Guba & Lincoln, 1994, Marvasti, 2004, Mostyn, 1985, Tashakkori & Teddlie, 1998; Neuman, 2006: 13 kaudu). Meetod võimaldab teha erinevaid koguselisi võrdlusi: rohkem ja vähem, suurem ja väiksem, tihti ja harva, sarnane ja erinev (Thomas, 2003).

Kvantitatiivse lähenemisviisi puhul on tavaliselt eelistatuimaks andmekogumismeetodiks küsitlus, mis sobib hästi kirjeldava, seletava ja uuriva eesmärgi täitmiseks (Bryman, 1984; Babbie, 2010). Küsitlus võimaldab väikese valimi abil teha järeldusi suurema populatsiooni kohta, mis ise on selleks tavaliselt liiga suur, et teda otseselt jälgida. Lisaks on see hea moodus hoiakute mõõtmiseks. (Babbie, 2010)

2.2 Andmekogumismeetod

Andmekogumiseks koostas in uurimuse eesmärgist ning uurimisküsimustest lähtuva ankeedi (Lisa 1). Selle aluseks on 1997. aasta Tartu Ülikooli perelabori ja Tartu Ülikooli tervishoiuinstituudi poolt koostatud küsimustik, mis uuris 8. klasside õpilaste seas, millised on õpilaste elutingimused, igapäevased probleemid kodus ja koolis ning nende tervise enesehinnang ja tervisekäitumine. (TÜ perelabor ja TÜ tervishoiuinstituut, 1997) Sellest küsimustikust võtsin muutmatul või veidi muudetud kujul mõned küsimused lapse perekonna, pere elutingimuste ning kodus töötamise kohta.

Ankeet koosneb seitsmest blokist. Esimeses osas küsin lapse perekonna ja majandusliku olukorra kohta, teine osa uurib lapse koduste tööde kohta, teiste hulgas milliseid

töid tehakse ja kui sageli. Kolmas osa uurib, millised on töötamise põhjused; neljas tasustamise ning viies töötamise mõju kohta. Kuues osa puudutab õiguse ja õigluse teemasid, kus lastel oli võimalus anda oma hinnang, kuivõrd õiglane on lastele koduste majapidamistöõde andmine. Lõpetuseks said lapsed kirjutada oma mõtteid kodus töötamise kohta.

Ankeedis on kasutatud nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi. Kvalitatiivseid küsimusi kasutasin enamasti põhjenduste, seletuste ning näidete saamiseks. Tulemuste osas on muutmatul kujul näiteid laste kirjutistest.

2.3 Valim ja respondentide valiku kriteeriumid

Ankeedi läbiviimisel just kuuenda klasside õpilastega on mitu põhjust. Kuuenda klassi lapsed, kes on tavaliselt 12- või 13-aastased, kuuluvad vastavalt arengutasemele kas keskmisesse lapseikka (6- kuni 12-aastased), täiskasvanuikka (12- kuni 18-aastased) või on parasjagu üleminekufaasis. Keskmises lapseas areneb lapsel loogiline mõtlemine ning täiskasvanueas suudetakse juba rohkem abstraktselt mõelda. (Papalia & Olds, 1990: 12-13) Kohlbergi moraalse arengu teooria kohaselt kuuluvad 12-aastased lapsed 2. staadiumi, mil lapsed tahavad teisi aidata ja neile meelepärased olla ning nad on suutelised arvesse võtma ja hindama teiste inimeste vaatepunkte ning kavatsusi (Butterworth & Harris, 1994: 266; Papalia & Olds, 1990: 425). Ühtlasi suudavad selles vanuses lapsed näidata üles austust kõrgema autoriteedi suhtes ning soovi oma kohustusi täita. Kolmandasse staadiumi kuuluvad teooria kohaselt alates 13-aastased, kes ei tegutse enam niivõrd kohusetundest, vaid teevad, mis nad ise õigeks peavad. (Papalia & Olds, 1990: 425-426) Seega peaksid kuuenda klassi lapsed andma kodus töötamise kohta usaldusväärseid hinnanguid.

Antud töö valimi moodustavad 149 kuuenda klassi õpilast. Valisin juhuslikult koolide nimekirjast 4 Tartu linna üldhariduskooli ning 3 Tartu maakonna kooli. Küsitletutest elas linnas 89 (60%) ning maal 60 (40%). Vastajad olid enamasti vanuses 12 ja 13 (mõlemaid 74), üks laps oli 14-aastane. Vastajatest olid 83 poisid (56%) ning 66 tüdrukud (44%).

Enne lõpliku küsimustiku valmimist lasin pilootankeidid täita tuttavate kaudu leitud viie 6. klassi ja ühe 7. klassi lapsel. Pooled neist olid tüdrukud, pooled olid poisid. Laste osalus ankeedi koostamisel on väga oluline, et teada saada, mille kohta lapsed soovivad oma

arvamust avaldada, milliseid teemasid nad peavad tähtsaks ja samas ka tagamaks, et ankeet oleks lapsesõbralik ehk lastele arusaadav. Laste tagasiside ja vastuste põhjal tegin ankeeti parandusi ja täiendusi. Tagasiside oli peamiselt positiivne, küsimused olid lihtsasti mõistetavad ning küsimustikku ei peetud liiga pikaks.

2.4 Uurimuse eetiline aspekt

Ankeedi koostamisel, läbiviimisel ja analüüsimisel jälgisin hoolega, et ei esineks eetikareeglite vastu eksimist. Enne ankeetide kättejagamist rääkisin lastele uurimiseesmärgist, et lapsed teaksid, mida uuritakse ning mida nende vastustega tehakse. Samuti rõhutasin, et küsimustiku täitmine on anonüümne, ei tule märkida oma nime ega kooli ning vastuseid ei analüüsita eraldi, vaid kõiki koos. Tõin ka välja, et küsimustiku täitmine on vabatahtlik ning igal hetkel võib osalemisest loobuda. Eelnevalt väljatoodud punktid olid kõik kirjas ka ankeedi esilehel.

Ankeedi läbiviimiseks küsisin luba kas koolidirektorilt või õppealajuhtajalt, kellele andsin juhendaja poolt kirjutatud kaaskirja, milles küsiti võimalust koostööks. Lisaks olid sellel kirjas uurimiseesmärk ning uurija ja juhendaja kontaktid. Kõikidele koolidele saadan tagasisidena käesoleva uurimuse. Ühest koolist sooviti tagasisidet enda kooli õpilaste kohta, kuid nagu õpilastele sai öeldud, siis analüüsiti kõigi laste andmeid koos, mistõttu laste anonüümsust austades koolidele oma õpilaste kohta ma eraldi tagasisidet ei jaga.

Ainsana nägin probleemi selles, et kolmes koolis ei viinud mina küsitlust läbi, vaid seda tegid õpetajad. Koolid eelistasid ise küsitlust läbi viia, kuna said nii ise valida sobiva aja, millal lapsed saavad ankeedile vastata. Teistes klassides küsitlusi läbiviies nägin aga, et igas klassis leidis lapsi, kellel tekkis küsimus ankeedi täitmise kohta. Võimalik, et klassides, kus mind polnud, ei osanud õpetaja laste küsimustele vastata ning seega jätsid lapsed arusaamatule küsimusele vastamata või esines juhuslikku vastamist. Võib ka olla, et lapsed oleksid küsimustiku täitmist võtnud suurema tõsidusega, kui oleksin ise klassis viibinud, kuna paaris ankeedis polnud tõsiseltvõetavad vastused. Näiteks ühes ankeedis kirjutati kõigi küsimuste vastuseks, et laps on ori. Sellised ankeedid jätsin uurimusest kõrvale. Samas pole ka teada, kas ja kuidas õpetajad õpilasi vastamisel mõjutasid ning kas lapse anonüümsus

ikkagi oli tagatud või luges mõni õpetaja hiljem lapse vastuseid. Teadupärast tunnevad õpetajad väga hästi laste käekirja ning lapse vastused võivad mõjutada õpetaja suhtumist lapsesse. Seega poleks tohtinud lasta õpetajatel küsitlusi läbi viia, vaid oleksin pidanud seda ise tegema või organiseerima selle kuidagi teisiti, näiteks et laps oleks valmis ankeedi pannud ümbrikusse ning andnud selle suletuna õpetajale.

2.5 Uurimuse käik

Küsitluse viisin läbi käesoleva aasta märtsi ja aprilli kuus. Käisin kõigis koolides rääkimas kas direktori või õppealajuhatajaga. Seitsmest koolist neljas viisin küsitluse ise läbi, ülejäänud kolmes tegid seda õpetajad. Keskmiselt kulub küsitluse täitmiseks lastel 20 minutit, kuid kiiremad lõpetasid ka 15 minutiga ning kõige kauem läks vastamiseks aega 40 minutit.

Ankeedi nõrkuseks peangi selle pikkust (9 lehekülge). Nii mõnedki lapsed tundusid olevat negatiivselt meelestatud pärast küsimustiku kättesaamist ja selle lehekülgede arvu nähes. Pärast 3-4 lehekülje täitmist oli näha väsimusemärke, eriti lahtistele küsimustele vastamisel. Seega võib olla oht, et lõpupoole pole kõik lapsed oma vastuseid hoolikalt läbi mõelnud ning pikematele küsimustele on antud kas napsõnalisemaid vastuseid või jäetud üldsegi vastamata. Kõige suuremaid raskusi tekitas lastele pereliikmete märkimine, kuna mõnele lapsele jäi arusaamatuks, mida mõeldakse „enamus ajast kooselamise“ all.

Küsitlust läbi viies leidsid mõned õpilased, kes ei soovinud küsitlust lõpuni täita. Ankeedi täitmise jätsid pooleli 4 õpilast, kellest üks põhjendas oma valikut sellega, et ei soovi oma isiklikku elu puudutavatele küsimustele vastata. Esialgu oli plaanitud suurem valim, kuid kaks linnakooli ning üks maakool keeldusid uuringus osalemast, tuues põhjenduseks, et kuuendate klassidega on juba läbi viidud mitu uuringut ning lapsed on küsimustike täitmisest tüdinud. Üllatavana tuli ka õpilaste väike arv klassides, eriti linnakoolides, näiteks oli ühes klassis vaid 16 õpilast.

2.6 Analüüsimetod

Ankeedi tulemuste analüüsimiseks kasutasin andmetöötlusprogrammi SPSS Statistics 20 ning Microsoft Excel 2010. Enamasti töötlesin andmeid sagedus- ja risttabeli abil. Tõenäosusvea piiriks võtsin 0,05 ning statistiliselt olulised tulemused on joonistel märgitud tärniga (*). Avatud küsimuste vastused sisestasin samuti SPSS-i, kuid koondasin tulemusi Excel-i abiga. Näited laste vastustest on esitatud muutmatul kujul. Kõik joonised on tehtud Excel-i abil.

III PEATÜKK: TULEMUSED

Tulemuste esitus on jagatud kuueks osaks. Esimeses osas on esitatud analüüs kodustehtavatest töödest. Teises osas uurin, missugused on need põhjused, miks lapsed tööd teevad ja seejärel kolmandas osas vaatan, kas ja missugust tunnustamist lapsed töötamise eest ootavad. Neljandas osas keskendun töötamise mõjude väljaselgitamisele ning viiendas osas töötamisega seotud õiguse ja õigluse teemadele. Lõpetuseks toon laste lisakommentaaris kodu töötamise kohta.

3.1 Laste tööd kodus ja nende tegemise sagedus

Esimeses osas on välja toodud, milliseid töid lapsed kodus teevad, kui sageli ning millised on soolised erinevused. Selleks oli küsitluses tabel, milles oli 21 erinevat kodustehtavat tööd, kus laps märkis, kas ta teeb sellist tööd kodus ning kui sageli. Tööde nimekirjas leidsin nii linnas kui ka maal tehtavaid töid, näiteks kodulooma eest hoolitsemine, mille juures oli sulgudes märge: nt lehma lüpsmine. Lastel oli võimalus märkida eraldi tabelisse töid, mida nad peale nimetatud tööde veel teevad ning nende tegemise sageduse.

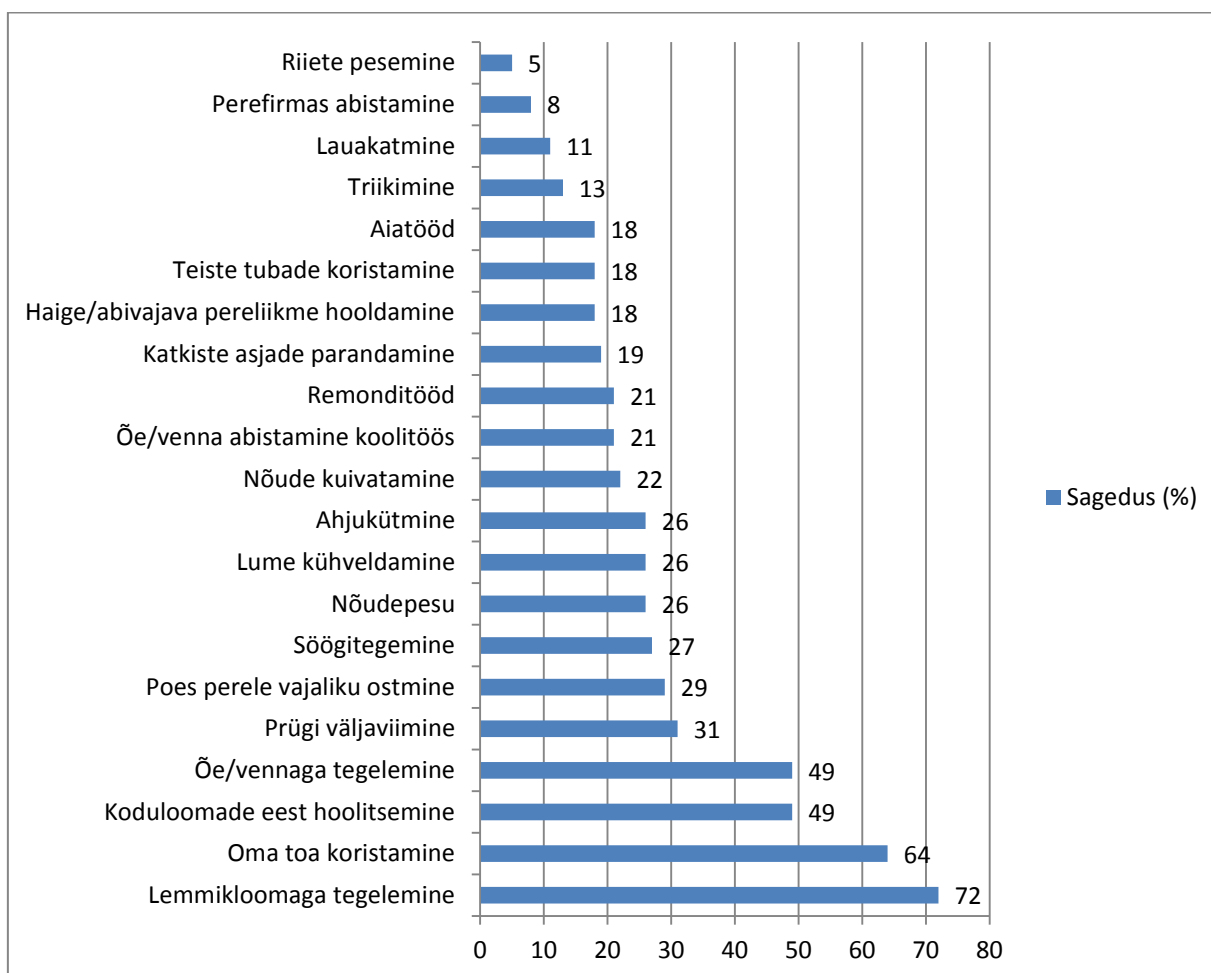
3.1.1 Tööde tegemise sagedus

Kõigepealt vaatasin, mitut tööd lapsed igapäevaselt või sageli teevad. Selgus, et kaks kolmandikku vastanutest teeb päevas 1- 5 tööd ning nende laste seas on poisse pisut enam kui tüdrukuid, kuid see ei ole statistiliselt oluline erinevus. Ühtegi tööd ei tee igapäevaselt ega sageli 12 last (8%), kelle hulgas leidub rohkem poisse kui tüdrukuid. Kõige suurema sageli või igapäevaselt tehtavate erinevate tööde arvu märkis ära poiss, kellel on kodus teha 16 erinevat tööd.

Järgnevalt uurisin, milliseid tabelis nimetatud töödest lapsel kodus esineb ning milliseid töid lapsel kodus kõige vähem teha tuleb. Selgus, et kõige rohkem töödest esineb

lastel kodus oma ja teiste tubade koristamist (99% lastest teeb kodus seda tööd), prügi väljaviimist (99%), poest perele vajaliku ostmist (98%) ning nõudepesu (92%). Kõige vähem aga esineb lastel kodus koduloomade eest hoolitsemist (33% lastest on kodus see töö), perefirmas abistamist (36%), haige või abivajava pereliikme hooldamist (49%), õe/vennaga tegelemist ja nende aitamist koolitöodes (54%). Töötegemise sageduse arvutamine ning ka edaspidised arvutused on tehtud nende tööde alusel, mis lapse hinnangul on tal kodus olemas.

Tulemustest selgub (Joonis 1), et kodus olemasolevatest töödest tehakse igapäevaselt või sageli kõige rohkem järgmisi töid: lemmikloomaga tegelemine (72%), oma toa koristamine (64%), koduloomade eest hoolitsemine (49%) ning õe/vennaga tegelemine (49%) (Joonis 1). Kõige vähem igapäevaselt või sageli aga pesevad lapsed riideid (5%), abistavad perefirmas (8%) ning katavad lauda (11%).

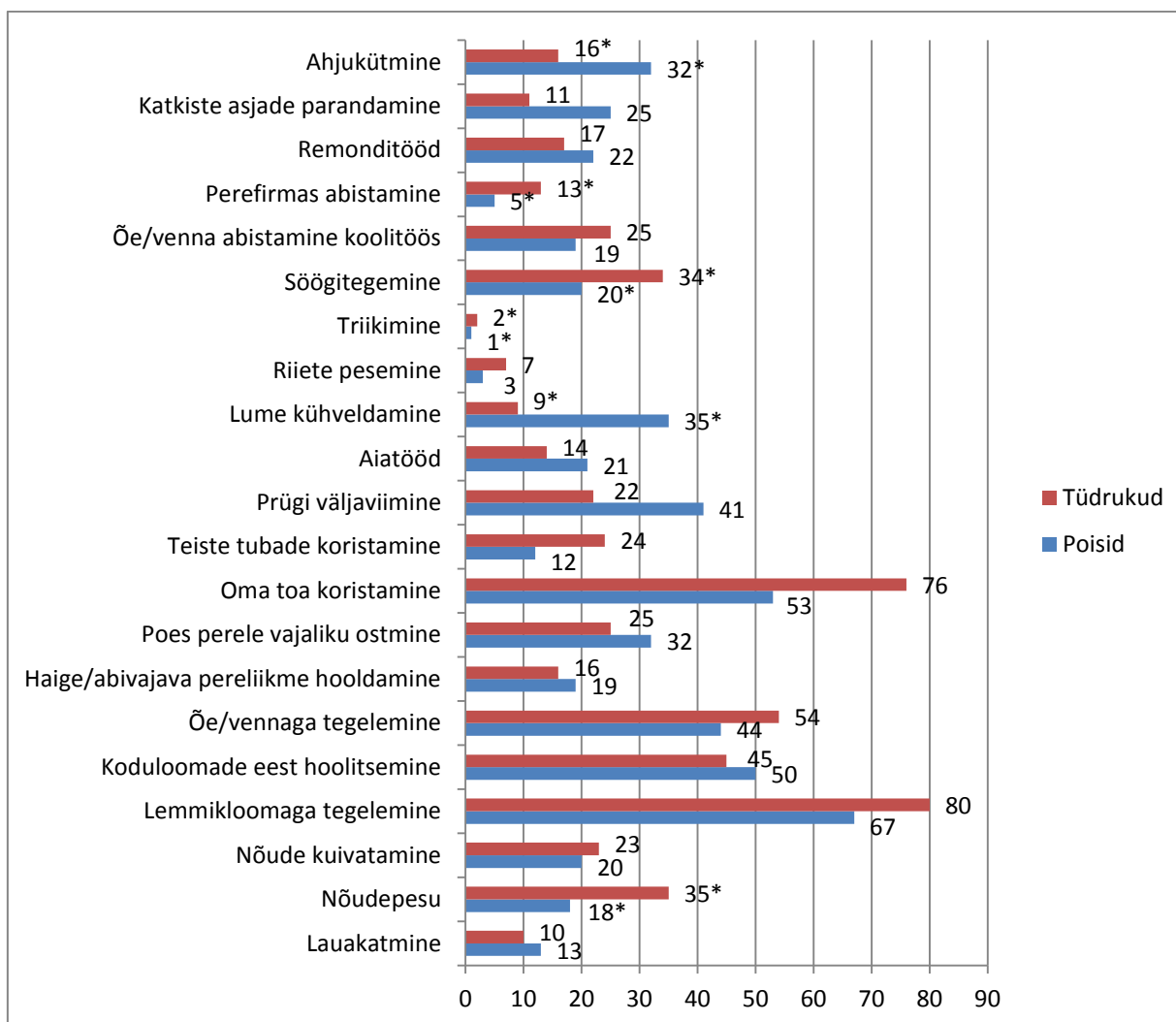

Joonis 1. Koduste majapidamistööde tegemine (teeb sageli või iga päev, % töö olemasolu korral).

Lapsed nimetasid kokku üheksa erinevat tööd, mida nad kodus teevad lisaks juba küsitluses pakututele. Viis last nimetasid kodutööna arvutis olemist, 4 last koolitöid ja puude toomist, 2 viitas muruniitmisele ning ühel korral nimetati selliseid töid nagu lillede kastmine, tööd autoga, põllutööd, nõudepesumasina tühjendamine ning teleka vaatamine. Arvutis olemise ning teleka vaatamise nimetamine kodutöödena tuli mulle uurijana suure üllatusena.

3.1.2 Soolised erinevused tööde tegemisel

Üldlevinud arvamuse kohaselt on kodus tehtavad tööd soospetsiifilised ehk mõned tööd on justkui poiste- ja teised tüdrukute tööd. Tahtsin välja uurida, kas küsitluses osalenud laste puhul on samasugune tööde jagunemine märgata. Olulised soolised erinevused ilmnisid 21-st tööst kuue puhul (Joonisel 2 märgitud tärniga *). Ootuspäraselt on poiste töödeks sagedamini ahju kütmine ja lume kühveldamine ning tüdrukute töödeks on söögitegemine, triikimine, nõudepesu ja perefirmas abistamine. Ka teiste tööde puhul on märgata ootuspärane poiste ja tüdrukute tööde jagunemine. Tüdrukud tegelevad rohkem koristamise ja õe/venna eest hoolitsemisega ning poisid teevad mehisemaid töid, nagu remonditööd ja katkiste asjade parandamine. Mõnevõrra üllatavalt esines poiste seas rohkem lauakatmist ning poest vajalike asjade ostmist, kuigi erinevus ei olnud statistiliselt oluline. Kokkuvõtlikult võib öelda, et enamik majapidamistöid on soospetsiifilised.

Joonis 2. Koduste majapidamistööde tegemine soo järgi (teeb sageli või iga päev, % töö olemasolu korral).

3.1.3 Kodus töötamisele kuluv aeg

Laste poolt antud hinnangute tausta selgitamiseks küsisin lastelt, kui palju aega nad päevas kodus töötamisele kulutavad. Ligi pooled (54%) vastasid, et neil kulub töötamiseks kuni üks tund, 34% lastest töötavad päevas 1-2 tundi, 9% ei kuluta üldse töötamisele aega ning 3% kulutab kolm tundi või kauem. Statistiliselt olulist erinevust tüdrukute ja poiste vahel ei ilmne, kuigi on märgata, et tüdrukute seas on äärmuslikke vastuseid (üldse ei kuluta; 3 tundi või kauem) natukene rohkem kui poiste seas.

Palusin lastel kodus tööle kulutatavat aega võrrelda oma sõpradega. Suurem enamus (71%) leidis, et kulutab sama palju aega kodus töötamisele kui tema sõbrad. Keskmiselt 14%

lastest ütlesid, et kulutavad sõpradest rohkem või vähem aega. Seega ilmneb, et pooled lapsed ei kuluta päevas kodus töötamisele üle tunni aja ning enamik leiab, et töödele kulutatakse sõpradega võrreldes sama palju aega.

3.1.4 Töö tegemine üksi või kellegagi koos

Laste vastustest selgus, et kõige sagedamini tehakse kodus töid üksinda (25%) või ema, isaga (22%). Sageduselt sama palju (10%) esines töötamist üksi ja vahepeal ema/isaga; õe/venna ja ema/isaga ning perega ühiselt. Natukene vähem (8%) tehakse kodus töid õe/vennaga koos. Viis last töid välja, et võtavad vahepeal endale sõbranna appi ning 2 last teeb töid koos vanaemaga. Tulemustest ilmneb, et lapsed teevad kodus töid pigem kellegagi koos kui üksinda.

3.1.5 Töö raskus

Suurem osa lapsi (60%) arvab, et töö raskus oleneb tööst ning pigem leitakse tööd olevat kerged (36%) kui rasked (1%). Olulist erinevust poiste ja tüdrukute vahel ei ole, kuid kergeteks peavad töid pigem poisid. Mõned lapsed töid välja, miks nad peavad töid kergeteks:

„Mulle antakse neid töid, millega ma saan hakkama.“

„Kerged, kuna need ei võta kaua aega. /.../“

„Minu jaoks on kõik tööd kerged, sest hakkasin juba varases eas vanemaid aitama“

„Töö, mida ma teen iseenda jaoks, on mulle kerge (toa koristamine)“

Lapsed töid näiteid, millised tööd on nende jaoks kerged ja millised rasked. Kerge tööna nimetati teistest rohkem koristamist (31%), eriti enda toa koristamist ja tolmuimejaga tolmu võtmist. Veel peetakse kergeteks nõudepesu (11%) ja prügi väljaviimist (10%). Leidus ka lapsi, kes arvasid, et kõik tööd on kerged (6%).

Koristamist mainiti samal ajal ka kõige raskema tööna (31%). Selle all mõeldi enamasti rohkem kui ühe toa koristamist. Lisaks toodi välja aiatööd (13%), puude toomine (10%) ning lume kühveldamine (10%). Mõned selgitused lastelt:

„Enda toa koristamine on kerge, aga teiste omasi on raske äkki kaob midagi ära ja sina jääd süüdi.“

„Nt. aias rohimine teeb selja kangeks.“

Seega esineb kodus nii raskeid kui ka kergeid töid, kuid vastustest ilmneb, et lastele pigem antakse kodus nende hinnangul kergeid töid. Mõned lapsed peavad töid kergeteks, kuna neid on pikka aega tehtud ja need ei võta kaua aega ning rasketeks hinnati töid, mis näiteks teevad füüsiliselt haiget või millega kaasneb suurem vastutus.

3.1.6 Töö eakohasus

Tööde raskusega on ühtlasi seotud tööde eakohasus. Uurisin laste käest, kas neile tundub, et tööd, mida nad kodus teevad, on nende jaoks eakohased. Valdav enamus (85%) leiab, et tööd on täiesti eakohased, 11% arvab, et tööd ei ole eriti eakohased ning 5 last (3%) ei leia, et tööd oleksid neile eakohased. Poiste ja tüdrukute vastustes on oluline erinevus. Kokkuvõttes leiavad tööd eakohased olevat rohkem tüdrukud (96%) kui poisid (77%) ning mitte eriti või üldsegi mitte pigem poisid (23%) kui tüdrukud (4%).

Lapsed, kelle meelest on tööd eakohased, töid põhjenduseks, et tööd, mida nad teevad, on kerged, näiteks koristamine. Vanemad ei käsi lastel teha raskeid töid ning ollakse piisavalt vanad ning suutelised erinevaid töid tegema. Kaks laste leidsid, et ahju kütmine ja tolmuimejaga tolmu võtmine võiks olla pigem täiskasvanute töö. Mõned laste kommentaarid:

„Ma olen piisavalt vana, et nendega hakkama saada, ei näe probleemi, kuid ehk mõni kes on laisk ja ei oska, pole teinudki, sellele ei ole eakohased, tema meelest.“

„minu vanused lapsed peavadki selliseid töid tegema.“

Ilmneb, et enamik lapsi teevad kodus eakohaseid töid, kuid siiski leiduvad ka mõned lapsed, kes ei hinda tehtavaid töid eakohaseks.

3.1.7 Töö tegemise meeldivus. Meeldivad ja ebameeldivad tööd

Valdav enamus lastest (67%) vastas, et neile mõnikord meeldib kodus töötada ning mõnikord mitte. Pigem lastele ei meeldi töötada (22%) kui meeldib (9%). Olulist soolist erinevust ei ilmne, kuid tööde tegemise mittemeeldimise märkisid ära rohkem poisid. Kõige levinuma põhjusena, miks tööd ei taheta teha, toodi, et tööd ei viitsita teha (17 korda) ning et on midagi huvitavamalt või vajalikumat teha (16 korda). Siin mainiti mitmel korral alternatiivseid tegevusi, nagu arvutis olemist ja televiisori vaatamist, kuid ka koolitööde tegemist. Veel toodi välja, et töötamine on igav, tööd ei meeldi teha, kui on väsimus või halb tuju ning soovitakse pikast koolipäevast puhata. Mõned laste toodud põhjendused:

„Kui koolis on olnud raske ja palju õppida, siis tahaks puhata“

„Vahel tahad lihtsalt rahus olla, aga just siis tulevad tööd.“

„Sest vahest ei jõua ma õpitud.“

Tööd aga meeldib lastele teha, kui seda peetakse põnevaks ja huvitavaks, soovitakse arvutis olemisest vaheldust või vahepeal tuleb töötamise tuju või on igav. Mõned laste kirjutatud põhjendused:

„Sest ega meie kodu praegu eriti kena välja ei näe ja ma olen rõõmus, kui see muutub piisavalt ilusaks, et külalisi vastu võtta“

„Sest kui on tuba korras siis on hea olla.“

„Üldiselt on see huvitav, ma tihti väljas ei käi ja arvutis ka koguaeg olla ei viitsi.“

Kodus tehtavate tööde hulgast tuli välja kaks tööd, mida lastele meeldib tavaliselt kõige rohkem teha: söögitegemine (32%) ning lemmiklooma hooldamine (16%). Ebameeldivaks peetavate tööde hulgast kerkis esile kolm tööd: koristamine (27%), prügi väljaviimine (16%) ning nõudepesemine (14%).

Kokkuvõtvalt, enamusele lastest vahepeal meeldib töötada ja mõnikord mitte, olles tingitud erinevatest põhjustest, näiteks, kas parasjagu on lapsel midagi huvitavamalt või olulisemat teha.

3.2 Laste kodus töötamise põhjused

Uurisin lastelt, kes neile tavaliselt kodus töid teha annab, kas nad saavad endale ise töid valida, kas neil lubatakse kõiki töid teha, mida nad soovivad ning millistel põhjustel töid tehakse.

3.2.1 Koduste tööde andja

Valdavalt on levinud arvamus, et lastel käsib kodus töid teha ema ning laps ise endale tihti töid valida ei saa. Käesolevas analüüsis selgus, et pooltel lastel (50%) käsib kodus töid teha kas ema või kasuema. Isa või kasuisa kui ainsat tööde andjat mainisid vaid 5% lastest. Sageduselt teisena mainiti mõlemat vanemat (23%) ning 7% lastest ütlesid, et neil ei käsi keegi kodus töid teha, vaid nad teevad neid omal algatusel. Seega, ema jagab kodus töid tavaliselt kodus kõige rohkem, kuid seda vaid pooltes peredes, mis on oodatust vähem.

3.2.2 Laste võimalus endale ise kodus töid valida

Küsitlusest selgus, et üle poole lastest (58%) saab mõnikord endale kodus ise töö valida. Vastuseid alati (19%) ning harva (17%) esineb tunduvalt vähem. Mitte kunagi ei ole endale tööd saanud valida 5% lastest (7 last). Poiste ja tüdrukute vahel ilmneb oluline erinevus. Tüdrukud annavad oluliselt sagedamini vastust „mõnikord“ ja poisid vastavad rohkem äärmusi (saavad endale alati töö ise valida või harva). Laste seas, kes endale kunagi ei saa ise tööd valida, on poisse ja tüdrukuid võrdselt (5%).

Küsisin lastelt, kas temavanasel peaks olema võimalus endale kodus ise töid valida. Ligi kaks kolmandikku (62%) arvab, et lapsel peaks olema see võimalus, 35% usub, et ei peaks ning 3% leiab, et see võimalus võiks neil olla mõnikord. Põhjuseks toodi kõige sagedamini, et laps peaks saama valida endale töö, mida talle meeldib teha ja mida ta oskab. Mõnda tööd peavad lapsed liiga raskeks ning sooviksid seda kergema vastu vahetada. Toodi

veel välja, et last ei tohiks sundida, kuna siis on vastumeelsus töö tegemise suhtes suurem. Näited laste toodud põhjendustest:

„Jah peaks. Mõnikord vanem annab liiga raske töö, siis peaksid saama ise valida, kas suudad, sest minuvanune käib veel koolis ja on vaja kodus õppida.“

„Jah, kuna muidu läheks laps laisaks ja mugavaks kui ta ise ei mõtle midagi“

„Jah, sest kui sind sunnitakse on palju vähem tahtmist seda teha, mida sul käsitakse.“

Lapsed, kes vastasid, et nende vanused ei peaks saama endale ise tööd valida, tõid kõige rohkem põhjenduseks, et sellisel juhul lapsed valiksid mittetöötamise ega teekski enam ühtegi tööd või valiksid ainult kerged tööd. Osad lapsed leidsid, et vaid vanematel on õigus otsustada, milliseid töid laps peab tegema ning laps peab vanemate sõna kuulama. Laste toodud põhjendused:

„Ei, sest me oleme siiski lapsed ja me otsustaks mitte midagi teha.“

„ei ole, em/ isa on kodu peremehed“

„Ei, kuna tuleb leppida kõigi töödega, mis sa saad ja kui ema midagi teha käseb, siis ma teen seda.“

„Ei, sest nii harjub tegema asju, mida ei taha ja seda on elus vaja.“

Selgus, et rohkem leidub neid lapsi, kes saavad endale kodus ise töid valida ning huvitaval kombel saavad seda tüdrukud poistega võrreldes natukene sagedamini teha.

3.2.3 Luba töid teha

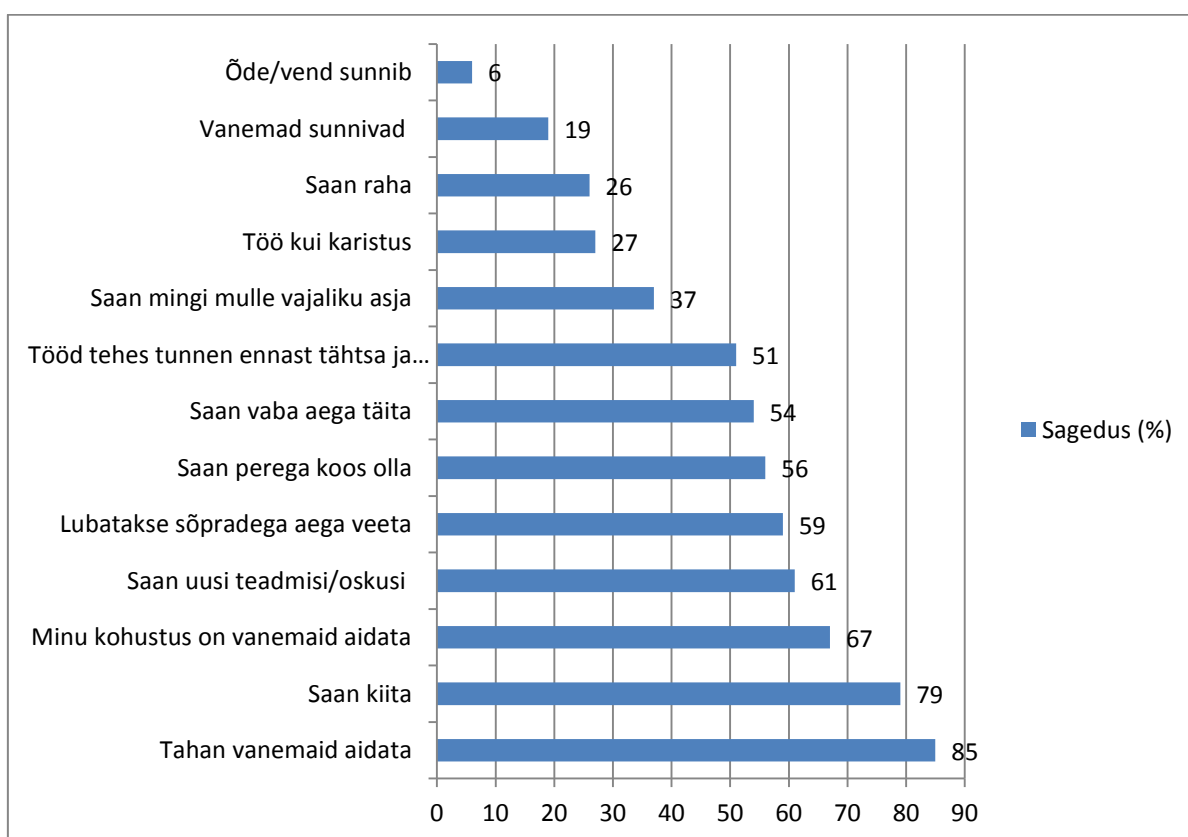
Küsisin lastelt, kas neil leidub kodus selliseid töid, mida nad tahaksid teha, kuid mingil põhjusel ei lubata. Ootuspäraselt vastasid enamik lapsi küsimusele eitavalt (88%). Lapsed, kes ei saa kõiki soovitud töid teha (12%), tõid välja sellised tööd nagu ahju kütmine, kus on seletuseks toodud, et see võib lapse jaoks halvasti lõppeda; auto parandamine, koristamine, lauakatmine, remondi tegemine ja seina värvimine. Teistest rohkem nimetati söögitegemist ja küpsetamist. Leidus ka üks erijuhtum, kus tuli välja, et laps soovib kodus töötada, kuid vanem on selle ära keelanud. Lapse seletus on järgmine:

„Enamik kodustest töödest, sest ema pole mind kunagi õpetanud ja ta kordab, et ma rikun midagi ära.“

Seega, enamikul lastest pole kodus sellist probleemi, et neil ei lasta kodus mõnda soovitud tööd teha, kuid vastustest silma paistnud erijuhtum näitab, et peredes võib leida ekstreemseid olukordasid, kus lapsel keelatakse töötamine ära.

3.2.4 Põhjused kodus töötamiseks

Lastele oli ette antud tabel 13 väitega, millest iga puhul palusin neil märkida, kas see on põhjuseks, miks nad kodus töid teevad. Tabeli lõpus said lapsed veel ise põhjuseid lisada. Kõige rohkem (85%) oldi nõus põhjusega, et soovitakse vanemaid aidata (Joonis 3). Paljud lapsed teevad töid ka, kuna leiavad, et see on laste kohustus (67%). Kasu eesmärgil töötatakse samuti, lastele meeldib saada kiita (79%) ning soovitakse omandada uusi teadmisi ja oskusi (61%). Ilmnes, et kõige vähem toodi töötamise põhjusena sündi (nt vanemad, õde/vend).

Joonis 3. Laste kodus töötamise põhjused (%).

Soolised erinevused ilmnesis kolme põhjuse puhul: saan perega koos olla, saan mingi mulle vajaliku asja, saan raha. Need põhjused on sagedamini esitatud poiste poolt. Huvitaval kombel ei ole ühegi põhjuse puhul näha ülekaalukat tüdrukute nõustumist. Poistest natukene rohkem töötatakse, kuna seda peetakse kohustuseks, tahetakse saada uusi teadmisi/oskusi ning kuna vanemad sunnivad.

Muu põhjusena toodi teistest enam välja seda, et tööd tehakse, kuna töötegmine meeldib lapsele. Ühel korral mainiti ka igavuse tõttu töötamist; kuna tööd vajavad tegemist ning et peres on tööd ära jagatud ja seega kõigil on omad kohustused, mida tuleb täita.

Kokkuvõtlikult, kõige sagedasema töö tegemise põhjusena esitavad lapsed oma tahte vanemat aidata, mitte vanema sundi või tööga karistamist.

3.3 Laste tunnustamine töötegemise eest

Tavaliselt on ikka nii, et tasu motiveerib inimest igasuguseid toimetusi tegema. Tahtsin teada ka laste arvamust, kas lapsi peaks kodus töötamise eest tunnustama ning mil viisil. Valdavalt leidsid lapsed, et lapsi tuleks tunnustada: ligi pooled vastanutest arvasid, et lapsi võiks tunnustada emotsionaalselt, veerand lastest leidsid, et parim oleks, kui lapsi tunnustataks nii emotsionaalselt kui ka materiaalselt. Üllataval kombel leidis materiaalse tunnustuse eelistajatest (12%) natukene rohkem neid, kes arvavad, et lapsi ei peakski tunnustama, kuna töötamine on lapse kohustus.

Poiste ja tüdrukute hinnangutes olulisi erinevusi ei ilmnenu, kuid poiste seas on rohkem levinud arvamus, et lapsi võiks tunnustada materiaalselt.

Seoses tunnustamisega küsisin veel lastelt, missugust tunnustamisviisi eelistavad nad ise. Vastused jagunesid üpriski võrdselt: teistest natukene rohkem eelistatakse emotsionaalset tunnustamist (39%), seejärel soovitakse nii materiaalselt kui ka emotsionaalselt (28%). Lastest 24% leiab, et see oleneb tööst ning kõige vähem (18%) ollakse orienteeritud materiaalsele tunnustusele. Poiste ja tüdrukute hinnangutes olulist erinevust ei ole, kuid on näha, et poisid eelistavad pigem materiaalselt ning tüdrukud emotsionaalset tunnustamist. Tulemustest on märgata, et laste ettekujutus, missuguse tunnustuse osaliseks peaksid lapsed saama on

kooskõlas sellega, missugust tunnustust ise soovitakse. Laste vastustest ilmneb, et saadakse rohkem emotsionaalset tunnustust (kiita, 79%) kui materiaalist (raha, 26%).

Palusin lastel ka oma valikut kommenteerida. Kõige levinum oli mõte, et raske töö puhul võiks lastele anda raha, kuid kergemate tööde puhul neid näiteks kiita. Emotsionaalse tunnustuse eelistajad tõid välja, et see tekitab neis hea tunde, raha saamine aga halva. Paar last kirjutasid, et kui tööde eest raha anda, siis ei osata/taheta enam ilma rahata töötada. Mõned laste selgitused:

„Raha pole nii tähtis, kui suhted perekonnaga.“

„Emotsionaalselt kiita saades tunned, et oled midagi õigesti teinud, aga kui saad kiita materiaalselt, siis lõppude lõpuks ei oskagi enam ilma palgata kodus tööd teha ja kui sa kunagi kodust ära kolid, jäävadki tööd tegemata, kuna loodad raha saada.“

„Ma teen kodus palju töid ja kui vanemad mulle koguaeg raha peaksid andma ei oleks meil millegi eest muid asju osta.“

„See on ikkagi sinu kodu ju! Raha võid sa mujalt ka teenida.“

Materiaalse tunnustuse eelistajad tõid välja, et raha motiveerib neid rohkem töötama ning tore on osta endale midagi head. Üks laps märkis, et kiitmise unustab ära, kuid asi jääb alles ning teinegi laps toetas seda mõtet, öeldes, et tunnete eest asju ei osta. Näiteid laste selgitustest:

„/.../ Ja, kui ma mõtlen, et kui ma selle töö nüüd ära teen saan ma raha, on mul suurem tahtmine lõpetada see töö.“

„Kui sa ikka oma suvevaheajast raiskad kuu aiatöödele, siis oleks natuke nõme ainult emotsionaalset tasu saada. Väiksemast rahasummast piisab aga küll.“

„Sest kui oled kõvasti vaeva näinud, siis tundub et "tubli oled" on liiga vähe.“

„Sest kui vanemad käivad tööl ja teenivad raha. Miks siis laps ei saaks kodus töötamise eest raha?“

Selgitus lapselt, kes eelistab saada nii emotsionaalset kui ka materiaalist tunnustust:

„Vahepeal on kohe hea tunne kui ema sind kiidab ja vahepeal on ka nt raha hea saada. See näitab, et heaga saab head vastu. (aga alati see nii muidugi pole)“

Kaks last ei näidanud välja soovi üldse töö eest tasu saada, vaid vastasid, et neile piisab sellest, kui näevad, et ema on rõõmus ja nendega rahul.

Kokkuvõttes, laste hinnangud selle kohta, kuidas võiks lapsi töö eest tasustada ning millist tasu nad ise eelistavad, sobivad kokku. Lapsed ise saavad kõige rohkem emotsionaalset tunnustust, nad leiavad, et lapsed võiksidki seda kõige rohkem saada ja nad ise soovivad seda samuti kõige enam.

3.4 Töötegemise mõju lastele

Töötegemisel on igale inimesele erinev mõju, mis sõltub paljuski, missuguseid töid ja kui palju neid tehakse. Järgnevalt uurisin, kui palju jääb lapsele vaba aega organiseeritud tegevuste kõrvalt ning kas ja kuidas võib kodus tööde tegemine lapsi mõjutada. Lapsed said anda hinnangu, mille poolest võib kodus töötamine olla kasulik või kahjulik.

3.4.1. Laste ajakasutus

Suurem osa lapse päevast tundub olevat täidetud organiseeritud tegevusega: kool, kodused koolitööd, huviring, kodused majapidamistöid. Lapse jaoks on aga väga tähtis, et talle jääks ka aega iseenda jaoks ning et tal oleks aeg, mille saaks sisustada enda valitud tegevustega. Selleks küsisingi lastelt, kui palju vaba aega jääb neil päevas organiseeritud tegevuste kõrvalt. Suurem osa lastest (74%) saab nautida päevas vähemalt 3 tundi vaba aega, mida nad saavad ise sisustada. Natukene alla poole (40%) vastas, et neile jääb päevas 5 tundi või rohkem vaba aega, 34%-l on vaba aega 3-4 tundi, 21%-l lastest 1-2 tundi ning 5%-l jääb vaba aega päevas alla tunni.

Poiste ja tüdrukute vahel ilmneb oluline erinevus. Poistel (47%) jääb tüdrukutest (30%) rohkem koolipäevadel vaba aega (5 tundi või rohkem). Üks kuni kaks tundi päevas on vaba aega tüdrukutel (32%) rohkem kui poistel (12%). Päevas jääb vaba aega alla tunni poistel natukene rohkem (7%) kui tüdrukutel (3%). Seega, enamikul vastanutest on muude kohustuste kõrvalt vähemalt 3 tundi vaba aega ning ilmnes, et poistel on vähem kohustusi ja seetõttu ka rohkem vaba aega.

3.4.2 Koolist puudumine töötegemise tõttu

Soovisin teada saada, kas kodus töötamine on kuidagi last mõjutanud ning millisel moel. Esmalt küsisin lastelt, kas nad on koolist kunagi puudunud, kuna nad on pidanud kodus tööd tegema. Ootuspäraselt vastas enamus (86%), et neil ei ole sellisel põhjusel veel koolist puudumist ette tulnud. Koolist puudumist töö tõttu ühel või mõnel korral ilmnes 14%-l lastest. Seitsmel juhul mainiti põhjuseks kas noorema õe või venna hoidmist. Neist kolmel juhul märgiti, et väiksemat õde/venda tuli hoida, kuna ema oli tööl; kahel juhul, kuna ema viibis arsti juures ning ühel juhul oli ema koolis. Teiste põhjustena mainiti veel kaevu kaevamist, maal vanaema ja vanaisa aitamist, põllutööde tegemist ning tubade koristamist.

Teiseks küsisin lastelt, kas nad on olnud kodus töötamisest nii väsinud, et ei ole seetõttu kooli jõudnud. Sellele küsimusele vastas eitavalt veelgi rohkem lapsi (93%) kui eelmisele küsimusele. Sellisel põhjusel on koolist mõned korrad puudunud 6 last (4%) ning ühel korral 4 last (3%). Töödest mainiti kaevu kaevamist, koristamist, õppimist ning lume kühveldamist. Kokkuvõtlikult võib tõdeda, et kodus töötamine enamik lastele koolist puudumist ei tingi.

3.4.3 Muud töötegemise mõjud

Küsisin lastelt veel teistegi töötegemise mõjude kohta. Esitasin tabeli, milles oli 6 nõustumisskaalaga väidet. Üle poole (62%) vastas, et kodus töö tegemine ei ole neid kuidagi mõjutanud. Suuremad mõjud olid järgmised: vähem aega sõpradega kokkusaamiseks (31%), vähem aega magamiseks (16%), puudumised trennist, muudelt üritustelt (13%). Tüdrukute ja poiste vahel ilmneb oluline erinevus kahel juhul. Ilmneb, et poistel (12%) on töötegemise tõttu tüdrukutest (3%) vähem aega õppida ja seega on nende hinded halvemad, kui võiksid olla ning poisid (21%) on ka pidanud tüdrukutest (5%) rohkem puuduma trennist ning muudelt üritustelt. Tüdrukutel (36%) on poistest (27%) natukene vähem aega sõpradega kokkusaamiseks, kuid see ei ole statistiliselt oluline erinevus. Seega, üle poole lastest leiab, et töötegemine ei mõjuta neid oluliselt, kuid samas on näha, et teatud mõjud siiski töötamisel lastele on.

3.4.4 Töötegemise kasulikkus ja kahjulikkus

Kirjandusest on kergesti leitavad täiskasvanute arvamus, miks on töötegemine kodus laste jaoks ühel või teisel viisil kasulik või kahjulik. Minu huvi oli saada teada laste arvamus.

Esiteks küsisin, millepoolest võiks kodus tööde tegemine olla temavanusele lapsele kasulik. Kõige sagedamini mainiti, et tööd on arendavad ning annavad lapsele vajaliku töötamise kogemuse. Teisena viidati kasulikkusele tulevikus ning kolmandana, et ei oleks igav, ei laiseldaks, ei istutaks ainult arvutis ega käidaks kaubanduskeskustes sihitult ringi. Veel mainiti tööga harjumist, võimalust perega koos olla ning raha teenida. Neljal korral mainiti, et tööde tegemine ei ole kuidagi lapsele kasulik.

Teisena uurisin, kuidas võiks kodus tööde tegemine olla lapsele kahjulik. Ligi pooled (53%) lastest leidsid, et see ei olegi lapsele kahjulik. Kahjulike teguritena toodi enam välja vaba aja kadu töö tegemise tõttu. Lapsed sooviksid rohkem aega veeta oma sõpradega ning kodust väljaspool olles. Veel toodi välja, et töö väsitab, laps võib end vigastada (näiteks triikides või söögitegemisel end põletada) ning töö võib segada koolitööde tegemist.

3.5 Õigus ja õigus

Üldiselt ei ole olnud palju kuulda laste häält õiglust puudutavates küsimustes. Leidsin, et on oluline laste käest küsida, kui võrd nad leiavad, et see, et nad kodus töid teevad ning tööhulk, on õiglane. Lasin neil ennast mõelda korraks lapsevanema rolli ning lõpetuseks küsisin, kuidas nad suhtuvad lastekaitse seaduse kahte paragrahvi.

3.5.1 Laste arvamus töö tegemise hulgast

Tahtsin teada saada, kuidas lapsed tunnevad, kas see, kui palju nad kodus tööd teevad, on õiglane või mitte. Selleks uurisin esmalt, kes teeb peres kõige rohkem majapidamistöid ning kui suur osa lastest leiab, et neil endal on kõige suurem töökoormus. Ootuspäraselt mainiti kõige suuremaks töötegijaks peres ema (61%), mõlemad vanemad oli sageduselt järgmine

vastus (14%), seejärel vanemad ja laps koos, millele järgnes laps ise (5%). Seega ei leidu palju lapsi, kellel lasuks nende endi hinnangul kõige suurem kodus töötamise kohustus.

Seejärel said lapsed arvamust avaldada, kas nende meelest on see õiglane, kui palju ja milliseid töid nad kodus teevad. Teades üldlevinud arvamust, et lastele on kodus töötamine vastumeelne, tuli suure üllatusena, et valdav enamus (92%) leiab, et tööd ja tööhulk on nende jaoks täiesti õiglane või pigem õiglane kui ebaõiglane.

Lapsed andsid ka põhjendusi oma valiku kohta ning levinumate seletuste kohaselt leitakse töö ja tööhulk olevat õiglased, kuna nad ei tee kodus palju tööd või tuntakse, et ollakse piisavalt vanad töötegemiseks ning lapsel on kohustus vanemaid aidata. Märgiti ära ka töö kasulikkus ning tööde tegemise paratamatus. Mõned laste kommentaarid:

„Sest ema ei jõua kõike ise ära teha ja ma olen juba piisavalt suur et teda aidata“

„Sest vanemad ostavad asju ja annavad süüa“

Lapsed, kes ei leidnud tööd ega tööhulka olevat õiglased, tõid peamiselt põhjenduseks vaba aja puuduse liiga suure töökoormuse tõttu ning tööde ebavõrdse jaotuse peres. Mõned näited laste seletustest:

„Sellepärast, et lastele peab lapsepõlv ka jääma mitte ainult töö“

„Vend istub telekas“

„Sest mu vennal jääb rohkem vaba aega, kui mul, sest enamus ajast läheb mul koristamiseks, õpimiseks ja treeninguteks.“

Nagu varasemalt mainitud, leidis üksikvanema laps, kes ei pea õiglaseks, kui palju ta kodus töid teeb: ta sooviks rohkem töötada, kuid talle ei anta seda võimalust. Tema kommentaar:

„Sest emal on niigi pikad tööpäevad ja ta peab kogu majapidamisega hakkama saama aga minul on nii palju vaba aega.“

Kokkuvõttes, on emad need, kes laste hinnangul kodus kõige rohkem majapidamistöid teevad ning lapsed ise teevad kõige vähem töid. See on ilmselt ka üks põhjuseid, miks enamik lapsi on hinnanud töökoormuse õiglaseks.

3.5.2 Vanemate õigus lapsele töid jagada

Uuris laste arvamust, kas nende meelest on vanematel õigus nende vanustele lastele kodus töid teha anda. Valdav enamus (78%) arvab, et vanematel on täiesti see õigus olemas, 18% lastest on kõhkleva seisukohal ning vaid 3% ei leia, et neil see õigus peaks olema. Poiste ja tüdrukute vahel olulist erinevust ei ole, küll aga on tendents tüdrukutel rohkem nõustuda, et vanematel on õigus töid anda, samas kui poisid jäävad sagedamini kahtlevale positsioonile. Need, kes ei leidnud vanematel seda õigust üldse olevat, olid kõik poisid (n=5).

Laste valiku põhjendustest tuleb välja, et kõige rohkem nõustatakse väitega, et vanematel on õigus lapsele töid jagada, kuna leitakse, et vanemad ei jõua ega peagi üksi kodus kõiki töid ära tegema. Viidati veel sellele, et mitte midagi tehes ei ole hea olla, võib jääda laisaks ning ollakse juba piisavalt vanad, et kodus aidata. Toodi veel välja, et töötgemine tuleb lapsele tulevikus kasuks ning kodus aitamine on lapse kohustus. Mõned näited:

„Sest minuvanune laps on juba üsna hea abistaja.“

„Kuna nad tahavad ise ka puhata ja me peame ise ka neid töid õppima.“

„Muidu raiskan aega lollitamisega.“

„Sest tänapäeva laps on ainult tehnoloogiaga ninapidi koos“

Lapsed, kes olid kõhkleva seisukohal või ei nõustunud, et vanematel on õigus neile kodus töid anda, töid põhjenduseks, et neil läheb enamus aega päevast koolile, mis on väsitav ning lisaks tuleb veel teha koduseid koolitöid ning mõned lapsed käivad ka trennis. Kõigist kohustustest jääb lastele vähe vaba aega ning nad sooviksid pigem puhata, kui selle asemel tööd teha. Leidus ka neid lapsi, kes põhjendasid oma vastust sellega, et ei viitsi töid teha, vaid sooviksid pigem arvutis olla. Laste kommentaarid:

„Mul on õppimiseks ka aega vaja.“

„Koolis on piisavalt tegemist ja kui laps tahab saada lisa kodutöid, küsib vanematelt“

„Ei, miks ma peaks arvutist välja tulema?“

Kokkuvõtlikult võib öelda, et enamik lapsi leiab vanematel olevat õigus neile kodus töid teha anda ning eelkõige sellepärast, et vanematel on raske ning aeganõudev kõiki töid ise ära teha.

3.5.3 Laps tulevase lapsevanemana

Uurisin lastelt, kas nad tulevikus lapsevanematena annaksid oma lastele kodus töid teha. Minu eesmärgiks oli saada laste hinnangute kaudu peegeldus laste arvamusest töötegemise vajalikkuse ning kasulikkuse kohta. Samuti huvitas mind laste positsioon: kas nad ise käsitlevad last kui tulevast täiskasvanut, kes peaks ennast lapseas tulevikuks ette valmistama või vaatavad lapsele „siin ja praegu“, kelle heaolu on tähtis antud ajamomendil, näiteks et laps ei oleks liiga palju arvutis ega rikuks oma silmi. Kolmanda valikuna võidakse leida, et seadustest mõjutatuna, on töötamine lapse kohus.

Vastustest selgus, et suurem osa lapsi (92%) paneksid oma lapsed kodus tööle. Poiste ja tüdrukute vahel küll olulist erinevust ei ilmne, aga eitava vastuse andjate seas oli poisse mõnevõrra rohkem. Natukene üllatavalt seati ettepoole lapse, mitte enda kui tulevase lapsevanema heaolu, tuues kõige rohkem põhjenduseks seda, et töötamine on lapsele endale kasulik ja valmistab teda tulevikuks ette ning alles pärast seda toodi välja, et nad lapsevanemana ei jõuaks kõiki töid üksinda teha ning lapse kohus on vanemaid aidata. Mõned lapsed tõid välja, et laseksid lastel ise valida endale töö ning aja, millal lapsele seda teha sobib. Veel mainiti, et lapsed ei tohiks niisama laiselda või arvutis mängida. Olulist rolli mängib ka lapse kogemus: üks laps tõi näite, kuidas ta teab enda kogemusest, et töötamine on vajalik. Leidus ka neid, kes kohtleksid oma lapsi sarnaselt sellega, kuidas neid koheldakse. Olid mõned lapsed, kes eelmises küsimuses vastasid, et vanematel ei ole õigust neile kodus töid anda, kuid oma lapsel laseksid töötada küll. Mõned laste arvamused:

„ise teeksin tööd ju et maksta makse“

„Jah et tunneks kui raske on tööd teha kui koolis ei õppi“

„Jah sest laps ei pea ju ainult internetis passima, vaid võib ka natuke tööd teha“

„Kui ma käin tööl ja tulen hilja õhtul olen väsinud ja ei jaksa teha asju.“

„Kui nad ei teeks mitte midagi, ei saaks nendest mitte keegi.“

„Sest nii kuidas minuga käitub mu ema, nii ka mina tulevikus oma lapsele.“

„Sest ta peab tundma seda mis mina.“

Varasemalt välja toodud laps, kes soovib töötada, kuid tal seda teha ei lubata, kirjutas järgneva kommentaari:

„Sest tahaks, et minu lastest ei tule selliseid, kes mina praegu olen.“

Lapsed, kes ei annaks vanematena oma lastele kodus töid teha, töid põhjenduseks, et tahetakse lapsele anda rohkem vaba aega, lapsed ei tee töid hästi ning et töötamine on igav.

Laste mõtteid:

„Sest mina tahaks et ta sõpradega väljas käiks.“

„Lapsed ei ole tööriistad, vaid osa sinust, kuid nad ei tohi täieliku vabadust ka saada“

Seega valdav enamus lastest kavatses praeguse seisuga tulevikus lasta oma lapsel kodus majapidamistöid teha ning suurem osa toob põhjenduseks lapse heaolu, jättes oma vajadused tagaplaanile.

3.5.4 Laste arvamus lastekaitse seadusest

Reeglina lapsi seaduste koostamisse ei ole kaasatud ning samas pole palju teada ka laste arvamus kohta last puudutavate seaduste kohta. Seetõttu otsustasin küsida laste hinnangut kahe lastekaitse seaduse paragrahvi kohta, mis puudutavad lapse töötamist. Lapsed said võimaluse öelda, kuid võrd nad seaduse sisuga nõustuvad ning oma mõtetest pikemalt kirjutada.

Esimene valitud EV lastekaitse seaduse paragrahv (RT 1992, 28, 370, §18: lõige 2) ütleb, et laps peab aitama oma abivajavaid vanemaid, vanavanemaid, õdesid-vendi ja üleskasvatajaid. Valdav enamus (95%) pigem nõustus või nõustus täielikult selle paragrahvi sisuga. Poiste ja tüdrukute vahel olulist erinevust ei ilmne, kuid mittenõustuva vastuse andjate seas on poisse rohkem.

EV lastekaitse seaduse (RT 1992, 28, 370) paragrahv 21 lõige 1 ütleb, et eakohane ja vabatahtlik töö on lapse normaalse arengu tähtis tingimus ning laps hooldab iseennast ning osaleb oma perekonna ühistes toimetustes ja töödes. Nagu eelmise paragrahvi puhul, pigem nõustuvad või täiesti nõustuvad ka selle paragrahvi enamus lastest (93%). Poiste ja tüdrukute vahel jällegi olulist erinevust ei ilmne, aga mittenõustujate seas oli poisse rohkem.

Selgitusi andsid enamasti lapsed, kes paragrahvidega nõustusid. Lapsed, kes nõustusid, et oma üleskasvatajaid ja lähedasi peab aitama, tõid välja, et see on vanemate suhtes õiglane ning neid tuleb aidata, kuna nad on lapse üleskasvatanud, kuid ka sellepärast, et neil on kiire ja et neile jääks rohkem vaba aega. Mõned lapsed arvasid, et kõigil pereliikmetel peaksid olema kohustused ning neile valmistaks rõõmu, kui pere koos tegutseb. Lapsed, kes nõustusid, et töö on normaalse arengu tähtsaks tingimuseks, tõid enamasti põhjenduseks, et lapsena saab vajalikud oskused tuleviku tarbeks, näiteks kasvab kohusetunne. Mõned näited laste põhjendustest:

“Vanemad ju tahavad oma lastest korralikke inimesi kasvatada.”

“seadusi on vaja täita, isegi kui ebaõiglased”

“Need seadused on koostanud targad inimesed ja väga hästi. Need on täiesti õiglased nii lapse kui ka vanemate suhtes.”

Võib tõdeda, et enamik lapsi pigem või täielikult nõustub väljatoodud seadusesätetega.

3.6 Laste lisakommentaariid

Küsitluse lõpus oli lastel võimalus veel lisada mõtteid kodus tööde tegemise kohta. Paar last tõid välja, et iga laps võiks kodus kas või natukenegi vanemaid aidata ja töötada. Näited laste lisandustest:

“Vahel satuvad vanemad töö andmisega hoogu ja jätavad lastele liiga palju tööd ning ise lähevad laisaks.”

“Tunnen lapsi, kes oma vanemaid ei aita ja neil on väga raske. Kui vanemad saavad abi ja puhkust, on ka lapsel parem elukeskkond.”

“Minu vanused ei taha teha koduseid töid vaid arvavad, nagu peaksid vanemad nende eest kõik ära tegema. see on ebaõiglane!”

“Mõned lapsed panevad asjadega üle. Räägivad koolis, et ema sunnib peale jne. Aga sellised need lapsed on kes millegi pärast ei mõista oma vanemaid ega teisi. Peaasi, et neil on kõik hea. Nad ei suuda panna ennast ema, isa jne olukorda.”

Lapsed annavad vihjeid töö kaudu väärkohtlemise võimalusest; on kriitilised nende laste suhtes, kes ei täida abistamise kohustust ning ei pea mõnede laste juttu usaldusväärseks.

IV PEATÜKK: ARUTELU

Arutelu peatükis olen välja toonud tulemustest selgunud neli huvitavat leidu ning neid kirjanduse toel analüüsinud.

Tees 1: Enamik lapsi teevad kodus eakohaseid ja kergeid töid

Suurem osa lapsi enda hinnangul kodus eale sobimatuid töid ei tee. Laste selgitustes peegeldus lapse normatiivsus. Leiti, et nendevanused lapsed peaksidki selliseid töid kodus tegema.

Laste nimetatud sagedasti tehtavad kodused tööd on sootüüpilised ja pigem lihtsad tööd, nagu lemmikloomaga tegelemine ja oma toa koristamine. Need on sarnased Hungerland jt. (2007) poolt leitud tüüpiliste laste tasustamata töödega kodus. Lapsed ise töid kodus tehtavate töödena veel välja arvutis olemise ning koolitööde tegemise, mis vastab Picardi'i (1997: 10) öeldule, et koolitöö on samuti üks töötegemise vormidest. Erinevate küsimuste vastustes märkisid nii mõnedki lapsed koolitööd nende jaoks olulise tööna ning probleemina toodi välja tasakaalu leidmine majapidamis- ja koolitööde vahel. Sageli leiti majapidamistöid segavat koolitööde tegemist ning vanemad ei mõistvat alati koolitööde jaoks vajaminevat aega. Paistab, et lastega ei arutata läbi, millal nad koduseid töid võiksid sooritada. Mõnevõrra on see üllatav tulemus, kuna on leitud, et lapsevanemad rõhutavad hariduse tähtsust tänapäeval rohkem kui kunagi varem (Ginsburg, 2007).

Lapsed ise leiavad, et nad teevad kodus pigem kergeid töid, kuid vahepeal tuleb ette ka raskemate tööde tegemist. Tööde kergeks pidamine võib tuleneda sellest, et paljud lapsed teevad töid koos mõne teise pereliikmega. Nii mõneski peres tehakse kodus töid perega ühiselt, mis ühelt poolt viitab, et töötamine annab võimaluse ühiselt aega veeta ning teiselt poolt, et enamik lapsi ei kannu kodus kõige suuremat töötegemise vastutust.

Tööde kergusele viitab veel tööle kulutatud aeg, mis enamik lastel (88%) ei ületa kahte tundi päevas. Picardi'i (1997: 12) definitsioonist lähtudes on sellisel juhul tegemist kerge tööga. Tüdrukute suurem ajakulu kodus tööde tegemisel tulemustest ei ilmnenu, kuid samas

on neil koolipäevadel poistest vähem vaba aega, mis võib näiteks tulla sellest, et pühendatakse rohkem aega koolitöödele.

Lapsed seostasid töö raskust oma töökogemusega. Need, kes on kodus töötamist alustanud noorelt, leiavad tööd olevat kerged. Kergete ja raskete tööde nimetamisel tuli välja, et lapsed pidasid kergeteks töid, mida tehti enda jaoks (nt oma toa koristamine), kuid raskemateks neid töid, mille tegemisel on lapsel suurem vastutus ka teiste pereliikmete asjade ees (nt vastutus teiste tubade korrashoiu ja seal olevate asjade ees). Seega oleneb töö kerguse hinnang lapse jaoks sellega kaasnevast vastutusest.

Tees 2: Enamik lastest peavad lapse kodus tööde tegemist õiglaseks

Lapse õigusi rõhutades võib tekkida lapsevanematel mure, et lapse kohustused jäävad tagaplaanile. Mitmete küsimuste vastustest ilmneb aga, et lapsed pole unustanud oma kohustust kodus vanemaid aidata. Enamik lastest peab kodus töötamist õiglaseks ning lapse kohustuseks, kuna vanematel, eriti emal, on raske kõiki töid üksinda ära teha. Lapsed leiavad, et nad on piisavalt vanad ja vastutustundlikud, et neile erinevaid töid teha anda. Enamik lastest mõistavad, et igal pereliikmel on omad kohustused. Vanemad käivad tööl ja teenivad raha ning lapse kohustuseks on kooliskäimine ning kodus töödega aitamine. Laste töötamise põhjuste uurimisel selgus, et töötamist oma kohustusena nägijatest rohkem esineb neid, kellel on soov vanemaid aidata. Lisaks leitakse töötegemine lapsele kasulik olevat, kuna see arendab ning toob tulevikus kasu, mis viitab, et lapsed käsitlevad ennast kui last „siin ja praegu“ ning samas ka tuleviku ressursina.

Enamik lapsi paneksid tulevikus oma lapse samuti tööle. See kinnitab Kutsari (2006: 17) väidet, et lapsed võtavad vanemate käitumise endale eeskujuks ja kasvatavad oma lapsi sarnase põhimõtte ja käitumismustrite järgi. Samas võidakse oma lapsi kasvatada just vastupidiselt enda kasvatusel. Laps, kellel kodus ei lasta töötada, saab kogemuse ja teadmise, mis tunne on, kui last ei kaasata ega usaldata. Seega võib ta püüda oma last kohelda vastupidiselt.

Töö leitakse aga olevat ebaõiglane, kui laps peab põhjendamatult palju kodus töötama ning kui tajutakse vaba aja puudust. Lapsed sooviksid rohkem aega pühendada koolitöödele, trenniskäimisele või sõpradega veetmisele. Lapsed, kes tulevikus oma lastele töid teha ei annaks, töid samuti välja vaba aja aspekti.

Üle poole lastest leiab, et oleks õiglane, kui nad saaksid kodus ise töid valida. Natuke üle pooltel on see võimalus, kuid on ka neid lapsi, kes ei saa seda kunagi teha. Siin peegeldab vanemate käsitus lapsest kui ebakompetentsest ja vastutustundetust isikust, kelle eest peab ise valikuid tegema. Lapsed leiavad aga, et nemad ise teavad kõige paremini, millised tööd on neile jõukohased ning ühine otsustamine tekitaks rohkem motivatsiooni töötada. Üllatavalt paljud töid aga välja, et lastele endale valikuõiguse andmise tagajärjel ei valiks laps üldse töötegemist ning just selletõttu on vaja, et vanem töid jagaks.

Tees 3: Kodus tööga väärkohtlemise risk on madal

Mitmete küsimuste vastustest võib järeldada, et lapse kodus tööga väärkohtlemist esineb harva. Enamik lapsi leiab, et neile antakse kodus eakohaseid töid.

Füüsilise tööga väärkohtlemisele esines vihjeid mõnel juhul, kui laps oli töötamisest tingitult nii väsinud, et pidi seetõttu koolist puuduma, näiteks kaevu kaevamise või lumekühveldamise järel. See viitab kas liiga suurele töökoormusele antud töid tehes või siis ülejõukäivatele füüsiliselt rasketele töödele. Mõned lapsed on väitnud, et saavad töötegemise tõttu vähem magada. Sellisel juhul esineb tööga lapse füüsiline väärkohtlemine, kuna tema vajadusi ei võeta arvesse, mille tulemusel lapse tervis võib saada kahjustada.

Lapse vabast ajast ilmajätmine töötegemise tõttu osutab samuti väärkohtlemisele. Kodus töötamise tõttu tuleb lastel nii mõnestki tegevusest loobuda või on selleks vähem aega, näiteks sõpradega koosolemiseks, tennis või mõnel üritusel käimiseks. Mõned lapsed leidsid, et töötamine mõjutab koolitööde tegemist ning seeläbi hindeid. Lapsel on vaja piisavalt aega sõpradega koosveetmiseks, et luua toetusvõrgustikke, ka aega iseendale ning mõtisklemiseks (Kutsar, 2006).

Emotsionaalse väärkohtlemise ilminguid tulemustest otseselt ei väljendunud, kuid paljud lapsed näitasid üles soovi saada rohkem emotsionaalset tunnustust, näiteks kiidusõnu või kallistust. See võib viidata sellele, et lastel jääb igapäevaselt emotsionaalsest tunnustusest puudu. Laste jaoks on tähtis, et nende tegevust nähakse olulisena ja nende panust hinnatakse.

Tööga psühholoogilise väärkohtlemise kogemus tundus esinevat mõnel lapsel. Näitena võib tuua lapsel kodus tööde mitte teha lubamise. Mõnede tööde tegemine on lapse turvalisust silmaspidades küll õigustatud, aga raske on seletada, miks näiteks ei lubata lapsel koristada. Vastustest tuli välja üks erijuhtum, kus lapsel ei lasta kodus ühtegi tööd teha, kuigi laps seda

ise sooviks. Tegemist on üksiksvanema lapsega, kellele on vanem toonud töötegemise keelu põhjenduseks lapse oskamatus. Vanemal on lapsest ebakompetentse lapse kuvand (lapse kuvandeid on käsitlenud nt Karu jt., 2012b), mistõttu ta leiab, et peaks ise kõik tööd ära tegema, kuna nii on talle lihtsam; lapse õpetamisele kulub liiga palju aega ning ta võib midagi valesti teha. Teiselt poolt võib ema käitumise taga peituda soov olla parim võimalik vanem, kuid tulemuseks on hoopis õnnetu laps, kelles on tekitatud tunne, et teda peetakse saamatuks ning vastutustundetuks.

Hariduslik tööga väärkohtlemine ilmnes mõnel juhul, kui lapsel tuli kodus töötamise tõttu koolist puududa. Teistest rohkem toodi põhjuseks väiksema õe/ venna hoidmine samal ajal, kui ema on koolis, tööl või arsti juures. Nendel juhtudel on vanem seadnud enda kohustused ja vajadused lapse hariduse omandamisega seotud kohustustest ettepoole.

Kokkuvõtvalt, tulemustest ilmneb, et enamik lapsi ei pea kodus tööga väärkohtlemise tõttu kannatama, kuid mõnes peres seda siiski esineb. Samas ei ole teada, kui palju on varjatud tööga väärkohtlemist, millest lapsed ei taha või julge rääkida.

Tees 4: Lapsed peavad lapse kodus töötamist reguleerivaid seadusi õiglaseks

EV lastekaitse seaduse (RT 1992, 28, 370) §18 lõige 2 ja §21 lõige 1 sisu leiavad enamik lapsed olevat õiged ning mittediskrimineerivad. Vastustes ilmneb lapse normatiivsus: vanemad on lapse üleskasvatanud, tema eest hoolt kandnud ja kodus töötamine on lapse võimalus omalt poolt vanematele midagi vastu pakkuda. Ühelt poolt ei taha lapsed, et töö neilt vaba aega ära võtaks, samas nad soovivad, et vanematel oleks piisavalt vaba aega. Seega püütakse leida kompromiss, et mõlemal oleks piisavalt vaba aega ja ollakse valmis töid tegema, kuna need tuleb nagunii ära teha. Õigluse teema puhul jääb silma, et tüdrukud peavad seadusi ja üksteise aitamist poistest enam õiglaseks.

Lapse arengut puudutava seadusega nõustujad käsitlesid enamasti ennast kui tuleviku ressursi. Mõned lapsed aga viidatavad autoriteedile: vanem inimene on tark ja elukogenud ning seega teab kõige paremini, mis lapsele on hea. Laps ei peaks selles kahtlema, vaid vanemat kuulama, sest ta tahab lapsele parimat. Paraku see alati nii pole ning sellisel juhul võibki esineda lapse väärkohtlemist.

KOKKUVÕTE

Antud töö eesmärgiks oli käsitleda laste koduste majapidamistöõde tegemist laste endi perspektiivist. Uurisin, milliseid töid 12-14-aastased lapsed kodus teevad, töötamise põhjuseid ning mõju lapse igapäevaelule. Küsisin, kuidas eakohaseks tehtavaid töid peetakse ning mida arvavad lapsed lapse kohustusest kodus majapidamistöõdega aidata, kas seda tajutakse õiglasena või mitte. Ühtlasi, kas lapse tööd reguleerivaid seadusi peetakse diskrimineerivaks ning kas kodudes esineb lapse tööga väärkohtlemist. Selgema pildi sai laste endi suhtumisest lapsesse kui indiviidi „siin ja praegu“ ning kui tulevikuressurssi.

Uuringu aluseks on ankeet, millega kogusin klassiintervjuu abil andmed 149-lt Tartu linnas ja maakonnas elavalt VI klassi õpilastelt.

Uurimusest selgus kokkuvõtlikult järgmine:

- Enamik küsitletud lastest teeb kodus eakohaseid töid ja peavad olukorda õiglaseks.
- Kodus tööga väärkohtlemise risk on madal.
- Lapsed peavad lapse kodus töötamist reguleerivaid seadusi õiglaseks.

Tulevikus on antud teemat kindlasti vaja edasi uurida. Valimisse võiks kaasata rohkem erinevas vanuses lapsi, erinevatest piirkondadest ning teostada nende omavahelisi võrdlusi. Täpsemalt saaks veel uurida tööga väärkohtlemise teemat ning laste hinnanguid tööga seotud lapse õiguste täidetavuse kohta. Soovitatavalt võiks lisaks küsitlustele antud teemal teha ka individuaalintervjuusid või fookusgrupi uuringuid, et lastelt oleks võimalus täpsustavaid küsimusi küsida ning seeläbi veelgi paremale arusaamisele nende hinnangute suhtes jõuda.

Käesoleva ülevaateuurimuse vastu võivad huvi tunda nii laste ja peredega töötavad sotsiaaltöötajad kui ka kooli sotsiaalpedagoogid, kuna uurimuses on käsitletud laste kodus töötamisega seotud lapse õiguste rikkumise ning väärkohtlemise teemat. Muuhulgas vaadatakse koolist puudumise ja halbade hinnete seost kodus tehtavate tööõõdega. Seadusekoostajatele võib huvi pakkuda laste hinnang lapsi puudutavate seaduste kohta.

Kasutatud kirjandus

- Babbie, E. (2010). Chapter 9: Survey Research. - *The Practice of Social Research*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning: 253- 294.
- Bryman, A. (1984). The Debate about Quantitative and Qualitative Research: A Question of Method or Epistemology? *The British Journal of Sociology*, 35: 75-92.
- Butterworth, G., & Harris, M. (1994). 4. osa. Keskmise lapseiga: 10. Kognitiivne areng keskmises lapseas: Moraalne järeldamine. – *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus: 264-270.
- Casas, F. (2011). Subjective social indicators and child and adolescent wellbeing. *Child Indicators Research*, 4: 547-553.
- Coltrane, S. (2000). Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. *Journal of Marriage and the Family*, 62: 1208-1233.
- Corsaro, W. A. (1997a). The Sociology of Childhood: Interpretive Reproduction: Children Collectively Participate in Society. - C. Ragin, W. Griswold, & L. Griffin (toim.). *Sociology for a New Century*. California, London, New Delhi: Pine Forge Press: 18-27.
- Corsaro, W. A. (1997b). The Sociology of Childhood: Children's Peer Cultures and Interpretive Reproduction. - C. Ragin, W. Griswold, & L. Griffin (toim.). *Sociology for a New Century*. California, London, New Delhi: Pine Forge Press Series: 95-115.
- Cunningham, M. (2001). The Influence of Parental Attitudes and Behaviors on Children's Attitudes toward Gender and Household Labor in Early Adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 63: 111-122.
- Eesti Statistika andmebaas*. (2010). Allikas: Keskmise ajakasutus päevas.
- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus*. (1992). RT 1992, 28, 370.
(<https://www.riigiteataja.ee/akt/741888> 25.05.2013).
- Evertsson, M. (2006). The reproduction of gender: housework and attitudes towards gender equality in the home among Swedish boys and girls. *The British Journal of Sociology*, 57: 415-436.
- Flekkøy, M. G. (1996). A Framework for Children's Participation. - E. Verhellen (toim.). *Understanding Children's Rights: Collected papers presented at the first International Interdisciplinary Course on Children's Rights*. Gent: Children's Rights Centre: University of Ghent: 223-238.

- Freeman, M. (1996). The Moral Status of Children. - E. Verhellen (toim.). *Understanding Children's Rights: Collected papers presented at the first International Interdisciplinary Course on Children's Rights*. Gent: Children's Rights Centre, University of Ghent: 9-24.
- Gager, C. T., Sanchez, L. A., & Demaris, A. (2009). Whose Time Is It?: The Effect of Employment and Work/Family Stress on Children's Housework. *Journal of Family Issues*, 30: 1459-1485.
- Ginsburg, K. R. (2007). The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. *Pediatrics*, 119: 182-191.
- Goddard, V. & White, B. (1982). Child Workers and Capitalist Development. *Development and Change*, 13: 465-477.
- Grusec, J. E., Goodnow, J. J., & Cohen, L. (1996). Household Work and the Development of Concern for Others. *Developmental Psychology*, 32: 999-1007.
- Hallimäe, M. (2006). ÜRO Lapse Õiguste Konventsiooni tähtsusest. *Märka Last*, sügis: 8-9.
- Hammarberg, T., & Belembaogo, A. (2005). Diskrimineerimisvastased ennetavad abinõud. - Lastekaitse Liit (toim.). *Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamise praktikas*. Tallinn: OÜ Print Best Trükikoda: 16-29.
- Hart, R., & Petren, A. (2005). Õigus mängule. - Lastekaitse Liit (toim.). *Laste õigused*. Tallinn: OÜ Print Best Trükikoda: 97-122.
- Hilowitz, J., Kooijmans, J., Matz, P., Dorman, P., de Kock, M., & Alectus, M. (2004). *Child Labour: a textbook for university students*. International Labour Office.
- Hodgkin, R., & Holmberg, B. (2005). Lapse arenevad võimed. - Lastekaitse Liit (toim.). *Laste õigused*. Tallinn: OÜ Print Best Trükikoda: 85-96.
- Hungerland, B., Liebel, M., Liesecke, A., & Wihstutz, A. (2007). Paths To Participatory Autonomy: The meanings of work for children in Germany. *Childhood*, 14: 257-277.
- ILO. Inter-Parliamentary Union. (2002). Eliminating the worst forms of child labour: A practical guide to ILO Convention No. 182, *Handbook for Parliamentarians*, 3: Geneva.
- Inimõiguste Keskus*. Inimõigused (<http://humanrights.ee/inimoigused/> 25.05.2013).
- Jaffe, P. D., & Wicky, H. R. (1996). Competence? Now Really! - E. Verhellen (toim.). *Understanding Children's Rights: Collected papers presented at the first International*

Interdisciplinary Course on Children's Rights. Gent: Children's Rights Centre, University of Ghent: 100- 108.

- Jurczyk, K., Olk, T., & Zeiher, H. (2004). German Children's Welfare Between Economy and Ideology. – A. M. Jensen, A. Ben- Arie, C. Conti, D. Kutsar, M. Ghiolla Phádraig & H. W. Nielsen (toim.). *Children's welfare in ageing Europe*, 2: 703-770.
- Juster, F. T., & Stafford, F. P. (1991). The Allocation of Time: Empirical Findings, Behavioral Models, and Problems of Measurement. *Journal of Economic Literature*, 29: 471-522.
- Jõers-Türn, K. (2011). Teismeliste kodutööd ja nende põhjendused. Bakalaureusetöö. Juhendaja Kairi Kasearu. Tartu Ülikool. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond. Käsikirjaline materjal.
- Järviste, L. (2010). Sooline võrdõiguslikkus ja ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis 2009. aastal: Laste kasvatamine. *Poliitikaanalüüs: Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 3: 18-20.
- Kaplan, S. (2006). Miks on vaja muuta lastekaitse seadust? *Märka Last*, kevad: 13.
- Karu, M., Turk, P., Biin, H., & Suvi, H. (2012a). *Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Laste küsitlus*. Tartu: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Karu, M., Turk, P., Suvi, H., & Biin, H. (2012b). *Lapse õiguste ja vanemluse monitooring. Täiskasvanud elanikkonna küsitlus*. Tartu: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Kim, J., & Zepeda, L. (2004). Factors affecting children's participation and amount of labor on family farms. *Journal of Safety Research*, 35: 391– 401.
- King, G., Keohane, R. O., Verba, S. (1994). The Science in Social Science: Two Styles of Research, One Logic of Inference. - *Designing social inquiry: scientific inference in qualitative research*. Princeton (New Jersey): Princeton University Press: 3-7.
- Kutsar, D. (2006). Lapse sotsiaalsest kaasamisest. *Märka Last*, 17-18.
- Lapse õiguste konventsioon*. (1989). RT 1991, II, 16, 56.
(<https://www.riigiteataja.ee/akt/24016#> 25.05.2013).
- Liebel, M. (2012). Children's Rights from Below. Cross-Cultural Perspectives. - M. Liebel (toim.). *Children's Rights from Below*. Basingstoke: Palgrave Macmillan: 94-107.
- McHale, S. M., Bartko, W. T., Crouter, A. C., & Perry- Jenkins, M. (1990). Children's Housework and Psychosocial Functioning: The Mediating Effects of Parents' Sex-Role Behaviors and Attitudes. *Child Development*, 61: 1413-1426.

- Morrow, V. (2005). Invisible children? Toward a reconceptualization of childhood dependency and responsibility. - C. Jenks (toim.). *Childhood: Critical Concepts in Sociology. Volume II*. London & New York: Routledge: 246-266.
- Neuman, W. L. (2006). Science and Research: Quantitative and Qualitative Social Research. - *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Sixth Edition*. Boston: Pearson Education, Inc.
- Nieuwenhuys, O. (2011). From Child Labour to Working Children's Movements. - J. Qvortrup, W. A. Corsaro, M.- S. Honig (toim.). *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Basingstoke (Hampshire); New York: Palgrave Macmillan: 289-299.
- Papalia, D. E., & Olds, S. W. (1990). A Child's World: Concepts and Issues. - *A child's world: infancy through adolescence. 5th edition*. New York: McGraw-Hill: 9-48.
- Perekonnaseadus*. (2009). RT 2009, I, 60, 395. (<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330603> 11.05.2013)
- Peters, P. (1999). Lapse õiguste teadvustatus ja realiseerimine. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Sotsioloogia osakond. Käsikirjaline materjal.
- Picard, L. (1997). Why new international instruments on child labour? – L. Picard (toim.). *Protecting children in the world of work. Labour Education*, 3: 9-15.
- Prout, A. (1996). The Changing Study of Childhood and New Directions for Child Research in the UK. - E. Verhellen (toim.). *Understanding Children's Rights: Collected papers presented at the first International Interdisciplinary Course on Children's Rights*. Gent: Children's Rights Centre: University of Ghent: 153-168.
- Punch, S. (2001). Household Division of Labour: Generation, Gender, Age, Birth Order and Sibling Composition. *Work, Employment & Society*, 15: 803-823.
- Pääkkönen, H., & Hanifi, R. (2012). *Time Use Changes in Finland through the 2000s*. Helsinki- Helsingfors: Statistics Finland.
- Qvortrup, J. (1996). Sociological Perspectives on Childhood. - E. Verhellen (toim.). *Understanding Children's Rights: Collected papers presented at the first International Interdisciplinary Course on Children's Rights*. Gent: Children's Rights Centre, University of Ghent: 109- 120.
- Qvortrup, J. (1991). *Childhood as a Social Phenomenon- An Introduction to a Series of National Reports*. EUROSOCIAL Reports, 36. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research.
- Samuelsson, T. (2008). Children's Work in Sweden. A part of childhood, a path to adulthood. *Linköping Studies in Arts and Science*, 442, Linköping: LIU-Tryck.

- Shelton, B. A., & John, D. (1996). The division of household labor. *Annual Review of Sociology*, 22: 299–322.
- Soonets, R. (1997). Lapse väärkohtlemine: Lapse väärkohtlemise mõiste ja liigid. - D. Kutsar (toim.). *Laste väärkohtlemine*. Tartu: AS ATLEX: 11-39.
- Spitze, G., & Ward, R. (1995). Household Labor in Intergenerational Households. *Journal of Marriage and Family*, 57: 355-361.
- Strandell, H. (2009). “It’s Work That Has to be Done”. Finnish school children working during their summer holiday. *Barn*, 3: 205-222.
- The International Labour Office kodulehekülg.* (2013). About the ILO: Mission and objectives ([http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/mission-and-objectives/lang--en/index.htm](http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/mission-and-objectives/lang-en/index.htm) 25.05.2013)
- Thomas, R. M. (2003). Chapter 1: The Qualitative and the Quantitative. - *Blending qualitative & quantitative research methods in theses and dissertations*. Thousand Oaks (California): Corwin Press: 1- 14.
- Thompson, L., & Walker, A. J. (1989). Gender in families: Women and men in marriage, work, and parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 51: 845–871.
- TÜ perelabor ja TÜ tervishoiuinstituut. (1997). *Laste tervise sõltuvus elukeskkonna tingimustest Eesti erinevates piirkondades. Sotsiaalmeditsiiniline uuring*. Tartu. Käsikirjaline materjal.
- UNICEF Eesti kodulehekülg.* (2013). Mida me teeme?: Lapse õigused: ÜRO Lapse Õiguste Konventsioon (<http://www.unicef.ee/page/23> 25.05.2013)
- Webbink, E., Smits, J., & de Jong, E. (2011). Hidden Child Labor: Determinants of Housework and Family Business Work of Children in 16 Developing Countries. *World Development*, 40: 631-642.
- White, L., & Brinkerhoff, D. (1981). Children's Work in the Family: Its Significance and Meaning. *Journal of Marriage and Family*, 43: 789-798.

LISAD

Lisa 1. Koostatud ankeet

ANKEET

Lugupeetud kuuenda klassi õpilane,

Sinu käes on ankeet, mille on koostanud Tartu Ülikooli sotsiaaltöö ja – poliitika üliõpilane Liis-Marii Mandel. Selle ankeediga soovin uurida, milliseid töid sinu vanused lapsed kodus teevad ning kuidas kodus töötamine nende igapäevaelu mõjutab. Ka sinu arvamus on minule väga tähtis.

Kõik uurimuses osalevad koolid ja klassid on valitud juhuslikult ning küsitlus on täiesti anonüümne: ei küsita sinu nime, täpset elukohta ega kooli nime ning küsitluse vastuseid ei analüüsita eraldi, vaid kõigi vastuseid koos. Sinu osalemine selles uurimuses on vabatahtlik.

Kui asud ankeeti täitma, loe kõigepealt hoolikalt läbi küsimus ning vastusevariandid. Mõtle hoolikalt, milline vastus sobib just sulle kõige paremini. Küsitluses pole õigeid ega valesid vastuseid ning kellelegi hindeid ei panda. Seega pole põhjust pinginaabri vastuseid piiluda. Palun proovi vastata kõikidele küsimustele, isegi kui mõnele küsimusele vastamisel pead kauem mõtlema.

Küsimusele vastuse märkimine on lihtne. Vali endale kõige sobivam vastusevariant ja tõmba selle ees olevale numbrile ring ümber, näiteks:

Näiteks: Sa oled: 1. Poiss 2. Tüdruk

Mõnede küsimuste puhul kirjuta vabale reale ise vastus. Tabelis püüa anda vastus igale reale, tehes ristikese sobivasse kasti. Kui mõni asi jääb segaseks, anna käega märku ja ma tulen ning aitan sind.

Edu ankeedi täitmisel!

Alustame ankeedi täitmist. Kõigepealt soovin tuttavaks saada sinu perekonnaga:

1. Kus sa elad? _____ (kirjuta valla või linna nimi)

2. Sa oled _____ aastane (kirjuta vanus aastates)

3. Sa oled (tõmba ring ümber sulle sobiva vastuse numbri)

1. Poiss
2. Tüdruk

4. Teie peres elab koos sinuga _____ inimest (kirjuta arv)

5. Kellega sa enamasti ajast koos elad? (Märgi kõik, kellega koos elad tehes ringi ümber numbrile)

1. Ema
2. Kasuema
3. Isa
4. Kasuisa
5. Õde/õed

Kirjuta, kui vana su õde on (kui sul on mitu õde, kirjuta kõikide vanused): _____

6. Kasuõde/kasuõed Vanus/vanused: _____

7. Vend/vennad Vanus/vanused: _____

8. Kasuvend/kasuvennad Vanus/vanused: _____

9. Vanaema
10. Vanaisa

11. Keegi veel, kes? _____

6. Kui suure osa päevast sinu vanem tavaliselt töötab/õpib? (Vasta vanema kohta, kellega koos elad. Tõmba ring ümber sulle sobiva vastusevariandi)

Emal või kasuema	Isal või kasuisal
1. Enamus päevast	1. Enamus päevast
2. Osa päevast	2. Osa päevast
3. Käib tööl/koolis, kuid mitte iga päev	3. Käib tööl/koolis, kuid mitte iga päev
4. On kodune (nt. hooldab väikest õde/venda, on pensionil jms)	4. On kodune (nt. hooldab väikest õde/venda, on pensionil jms)
5. On töötu või otsib tööd	5. On töötu või otsib tööd
6. Ma ei ela ema ega kasuemaga koos	6. Ma ei ela isa ega kasuisaga koos

Järgnevalt mõned küsimused sinu pere majandusliku olukorra kohta:

7. Milline on sinu arvates teie pere majanduslik olukord teiste peredega võrreldes?

Kõige vaesemad pered Eestis 1 2 3 4 5 Kõige rikkamad pered Eestis

8. Milliseks hindad teie pere rahalist seisu? (märgi üks sulle kõige sobivam vastus)

1. Raha ei jätku söögikski
2. Jätkub vaid toiduks, maksudeks ja aegajalt hädavajalike asjade ostuks
3. Saab osta ka muud vähem hädavajalikku
4. Saab osta enamvähem kõike vajalikku
5. Võime aegajalt endale osta ka luksuslikke asju

Järgnevalt on pikk loetelu kodudes tehtavatest tööddest. Mind huvitab, kas ja kui sageli sina tavaliselt neid töid teed.

9. Palun märgi järgmises tabelis ristiga igale reale sulle sobiv vastus. Kui mõnda tööd sinu kodus ei ole võimalik teha, siis märgi rist kasti „Meil kodus ei ole seda tööd“.

Kodutööd	Jah, teen iga päev	Jah, teen sageli	Jah, mõnikord teen	Jah, harva teen	Üldse ei tee	Meil kodus ei ole seda tööd
A. Katan lauda						
B. Pesen nõusid						
C. Kuivatan nõusid						
D. Hoolitsen lemmikloomade eest (nt. käin koeraga jalutamas)						
E. Hoolitsen koduloomade eest (nt. lüpsan lehma)						
F. Hoian nooremat õde/venda						
G. Hooldan haiget või abivajavat pereliiget						
H. Käin poes perele vajalikku ostmas						
I. Koristan oma tuba						
J. Koristan ülejäänud tubasid						

Kodutööd	Jah, teen iga päev	Jah, teen sageli	Jah, mõnikord teen	Jah, harva teen	Üldse ei tee	Meil kodus ei ole seda tööd
K. Viin prügi välja						
L. Teen aiatöid						
M. Kühveldan lund						
N. Pesen riideid						
O. Triigin riideid						
P. Teen süüa						
Q. Abistan õde/venda koolitöodes						
R. Aitan perefirmas						
S. Aitan ema/isa remonditöodes						
T. Parandan katki läinud asju						
U. Kütan ahju						

Kui sa teed kodus veel mõnda tööd, mida eelnevas tabelis ei olnud mainitud, siis palun pane nad siia tabelisse kirja. Lisa ka, kui tihti sa neid töid teed.

Muud tööd:	Iga päev	Sageli, kuid mitte iga päev	Mõnikord	Harva

10. Nimeta palun üks töö ülal nimetatutest, mida sulle tavaliselt meeldib kõige rohkem teha:

11. Nimeta palun üks töö ülal nimetatutest, mida sa tahad kõige vähem teha:

12. Kui palju aega päevas sa tavaliselt majapidamistöödele kulutad? (märgi üks vastus)

1. Üldse ei kuluta
2. Kuni üks tund
3. 1-2 tundi
4. Kolm tundi või kauem

13. Võrreldes enda sõpradega, kas töötad kodus rohkem, vähem või enam vähem sama palju? (märgi üks vastus)

1. Kulutan sõpradest rohkem aega
2. Kulutan enam vähem sama palju aega
3. Kulutan sõpradest vähem aega

14. Kes sulle tavaliselt kodus töid teha annab?

15. Kui sageli sa saad ise valida, millist tööd kodus teha? (märgi üks vastus)

1. Alati
2. Mõnikord
3. Harva
4. Mitte kunagi

16. Mis sa arvad, kas sinu vanusel lapsel peaks olema võimalus endale ise kodus tehtavaid töid valida? Põhjenda palun oma arvamust.

17. Kellega koos sa tavaliselt neid töid teed? (märgi kõik sulle sobivad vastused ringiga)

1. Teen kodus töid üksinda
2. Koos õe ja/ või vennaga
3. Koos ema ja/ või isaga
4. Koos kellegi teisega, kellega? _____
5. Perega ühiselt

18. Kui rasked need tööd sulle tavaliselt on? (märgi üks vastus)

1. Üldiselt rasked
2. Oleneb tööst, mõni on kerge ja mõni on raske
3. Pigem kerged

Palun põhjenda oma vastust ja kirjuta ka, milliseid töid sa vastamisel silmas pidasid:

19. Kas sulle meeldib kodus igasuguseid töid teha? (märgi üks vastus)

1. Jah, meeldib
2. Mõnikord meeldib, mõnikord mitte
3. Ei meeldi

Palun põhjenda:

20. Kas tööd, mida kodus teed, on sulle eakohased?

1. Jah, täiesti
2. Mitte eriti
3. Ei ole

Põhjenda palun vastust:

21. Kas kodus leidub selliseid töid, mida sa sooviksid teha, kuid mingil põhjusel sul ei lasta neid teha? (märgi üks vastus)

1. Jah
2. Ei *-jätka küsimusest nr 23*

22. Millised tööd need on? Palun põhjenda vastust.

23. Mis põhjustel sa kodus töid teed? (vasta igale reale)

Põhjus	Jah	Ei
A. Tahan vanemaid aidata		
B. Minu kohustus on vanemaid aidata		
C. Vanemad sunnivad		
D. Õde või vend sunnib		
E. Pean mõnikord karistuseks kodus tööd tegema		
F. Saan töö eest raha		
G. Saan töö eest mingi mulle vajaliku asja		
H. Kui töö ära teen, siis lubatakse sõpradega aega veeta		
I. Saan vanematelt kiita		
J. Saan uusi teadmisi/oskusi		
K. Saan tööga oma vaba aega täita		
L. Saan perega koos olla		
M. Tööd tehes tunnen ennast tähtsa ja vajalikuna		
Mõni muu põhjus, milline?		

Järgmised küsimused puudutavad sinu töötamise eest saadavat tasu:

24. Mis sa arvad, kas sinu vanuseid lapsi peaks tööde tegemise eest kodus tunnustama?

1. Jah, materiaalselt (nt raha andmine, mingi asja ostmine)
2. Jah, emotsionaalselt (nt kiita, kallistada)
3. Jah, nii materiaalselt kui ka emotsionaalselt
4. Ei, sest kodus töötamine on lapse kohus

25. Kas sa eelistad kodus töötamise eest saada materiaalist (nt. raha) või emotsionaalset (nt. kiitus) tunnustust? (märgi üks vastus)

1. Materiaalset
2. Emotsionaalset
3. Nii materiaalist kui ka emotsionaalset
4. Oleneb tööst

Palun põhjenda oma vastust: _____

Mõned küsimused selle kohta, kuidas kodus töötamine on sind mõjutanud:

26. Kas on mõnikord juhtunud, et sa oled kodus töötamise pärast koolist puudunud? (märgi üks vastus)

1. Jah, sageli
2. Jah, mõned korrad
3. Jah, ühel korral
4. Ei - jätkake küsimusest nr 28

27. Kui sa oled töötegemise pärast koolist puudunud, siis mis töö see oli?

28. Kas on mõnikord juhtunud, et oled olnud töötamisest nii väsinud, et pole jõudnud kooli minna? (märgi üks vastus)

1. Jah, sageli
2. Jah, mõned korrad
3. Jah, ühel korral
4. Ei - jätkake küsimusest nr 30

29. Palun täpsusta, mis töö see oli?

30. Kuidas on kodus töötamine sind veel mõjutanud? (*vasta igale reale*)

	Jah	Ei
A. Pole piisavalt aega koolitööde tegemiseks		
B. Kuna saan vähem aega õppida, on mu hinded halvemad, kui nad võiksid olla		
C. Olen pidanud puuduma trennist, muudelt üritustelt		
D. Mul on vähem aega sõpradega kokkusaamiseks		
E. Mul on vähem aega magamiseks		
F. Ei ole kuidagi mõjutanud		
G. Muu mõju, milline?		

31. Kui palju sul tavaliselt koolipäevadel koolitööst ja muudest kohustustest vaba aega jääb? (*märgi üks vastus*)

1. Alla tunni
2. 1-2 tundi
3. 3-4 tundi
4. Viis tundi või rohkem

32. Mis sa arvad, mille poolest on kodus tehtavate tööde tegemine sinueelisele kasulik?

33. Mis sa arvad, mille poolest võib kodus tehtavate tööde tegemine olla sinueelisele kahjulik?

Järgnevalt soovin teada saada sinu arvamust, kuivõrd õiglaseks pead kodus tööde tegemist.

34. Kes teil kodus tavaliselt kõige rohkem igasuguseid töid teeb? (kirjuta näiteks ema, isa, sina ise, õde jne.)

35. Kas see, kui palju ja milliseid töid sina kodus teed, tundub sulle:

1. Täiesti õiglane
2. Pigem õiglane kui ebaõiglane
3. Pigem ebaõiglane
4. Täiesti ebaõiglane

Selgita palun, miks sa nii arvad: _____

36. Mis sa arvad, kas vanematel on õigus sinuvanusele lapsele kodus töid teha anda?

1. Jah, täiesti
2. Nii ja naa
3. Ei ole

Põhjenda palun vastust: _____

37. Kui sina oleksid lapsevanem, kas paneksid oma lapse kodus tööle?

1. Jah
2. Ei

Selgita palun:

Sooviksin teada saada sinu arvamust Lastekaitseaduse kahe paragrahvi kohta. Kuivõrd sa nõustud nendega? (märgi üks vastus)

38. Lastekaitseaduse paragrahv 18 lõige 2 ütleb, et *laps peab aitama oma abivajavaid vanemaid, vanavanemaid, õdesid-vendi ja üleskasvatajaid.*

1. Täiesti nõustun
2. Pigem nõustun
3. Pigem ei nõustu
4. Üldse ei nõustu

39. Paragrahv 21 lõike 1 kohaselt *on eakohane ja vabatahtlik töö lapse normaalse arengu tähtis tingimus ning laps osaleb oma perekonna ühistes toimetustes ja töödes.*

1. Täiesti nõustun
2. Pigem nõustun
3. Pigem ei nõustu
4. Üldse ei nõustu

Palun põhjenda oma vastuseid:

Kui sa soovid veel midagi laste kodus töötamise kohta öelda, siis kirjuta siia:

Aitäh sulle abi eest!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liis-Marii Mandel (sünnikuupäev: 26.01.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„LAPSE OSALEMINE KODUSTES MAJAPIDAMISTÖÖDES 6. KLASSI ÕPILASTE
HINNANGUL“,

mille juhendaja on PhD Dagmar Kutsar,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 3.06.2013